

Engelli Kadınların Sivil Toplum Örgütlerindeki Etkinliğinin Araştırılması Raporu

Hazırlayanlar

Sosyal Hizmet Uzmanı Sultan ÇAMUR KARATAŞ
Psikolog Şule SEPİN İÇLİ

Avrupa
Birliği **sivil
düşün**

TÜRKİYE KÖRLER FEDERASYONU

Engelli Kadınların Sivil Toplum Örgütlerindeki Etkinliğinin Araştırılması Raporu

Hazırlayanlar

Sosyal Hizmet Uzmanı Sultan ÇAMUR KARATAŞ
Psikolog Şule SEPİN İÇLİ

Ankara
Nisan 2021

Avrupa
Birliği **sivil
düşün**

Bu çalışma, Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında, Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Türkiye Körler Federasyonuna aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

Adres: GMK Bulvarı 32/6 Demirtepe/Çankaya/Ankara

Tel: 0312 231 8243

Faks: 0312 231 8246

e-posta: bilgi@korlerfederasyonu.org.tr

Web sitesi: <http://www.korlerfederasyonu.org.tr>

Facebook: <https://www.facebook.com/korlerfederasyonu>

İnternet Sitemiz: www.korlerfederasyonu.org.tr

Twitter : <https://mobile.twitter.com/KorlerTurkiye/status/1326445559167770624>

Youtube : https://www.youtube.com/channel/UCa_9jFddBc0WH1_uMnTE2Vg

Instagram : [sosyal@korlerfederasyonu.org.tr](https://www.instagram.com/sosyal@korlerfederasyonu.org.tr)

Raporu Hazırlayanlar

Sosyal Hizmet Uzmanı Sultan ÇAMUR KARATAŞ

Psikolog Şule SEPİN İÇLİ

Tasarım ve Redaksiyon

Başak AKDAĞ TURAN

Katkı Sunanlar

- Gizem Çankaya • Gülpınar Doğan • Gülcan Erdemir • Selen Doğan • Ayşe Sarı
- Ceren Pekoğlu • Yurdagül Biçer • Yücel Yilkıran • Dudu Karaman Dinç
- Sibel Aydın • Hayal Yaşam Moran Yıldırım • Serpil Güneş Yaşar • Türkan Çalkuç
- Demet Demircan • Döne Doğan • Leyla Aytek • Fatma Işık Karataş
- Nazlı Köse Türkan • Tuba Emiroğlu

Basım Yeri

Ankara

Nisan 2021

**Engelli
Kadın Olarak
KENDİ KENDİ
SORUNLARIM ÇÖZÜMLERİM
VAR! VAR!**

**Söyleyecek
Sözüm Var!**

İçindekiler

ÖNSÖZ.....	5
ÖZET	5
GİRİŞ	9
AMAÇ	9
VARSAYIMLAR.....	9
SINIRLILIKLAR	10
TANIMLAR.....	10
KURAMSAL ÇERÇEVE VE YASAL DÜZENLEMELER.....	11
Engelli Kadınların Katılım Hakkı	12
Engelli Sivil Toplum Örgütleri	14
Uluslararası İnsan Hakları Düzenlemeleri	14
İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	15
BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi	15
BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı	15
BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme	16
BM Engelli Hakları Komitesinin, Engelli Kadınlar ve Kız Çocukları Üzerine Genel Yorumu No. 3 (2016)...	17
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Kaynaklı Düzenlemeler.....	17
Ulusal Düzenlemeler	18
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	18
Türk Ceza Kanunu (TCK)	18
Türk Medeni Kanunu (TMK)	18
YÖNTEM.....	19
Araştırma Modeli	19
Evren ve Örneklem.....	20
Veri Toplama	20
Veri Analizi.....	20
BULGULAR, TARTIŞMA VE YORUM	21
Demografik Bilgiler.....	21
Engelli Kadınların Sivil Toplum Örgütleri İle İlişkisi	26
Engelli Kadınların Sivil Toplum Örgütlerinin Yönetimini Etkileme Kapasitesi.....	35
Katılımcılardan Gelen Öneriler	42
SONUÇ VE ÖNERİLER	45
Sonuç	45
Öneriler	46
Veri Oluşturulması	46
Devletin Yükümlülükleri	47
STÖ'lerin Yükümlülükleri.....	47
Engelli Kadınlara Yönelik Çalışmalar	47
KAYNAKLAR.....	48

ÖNSÖZ

Bütün insanlar haklarla donanmış olarak doğar. Ancak çeşitli nedenlerle bu haklarını kullanamayan kesimler vardır. Engelli kadınlar çoklu ayrımcılığa uğrayan bir kesimdir. Bu araştırma, engelli kadınların insan haklarından olan kararlara katılım hakkını ele almaktadır. Çalışmanın her aşamasında engelli kadınlar destek sunmuştur. Bu çalışmada birlikte yol yürüyen ve dayanışma içinde olan tüm kadınlara ve emeği geçenlere teşekkür ederiz. Dileğimiz hakları kullanmak için mücadele etmek gerekmeyecek günlere ulaşmaya katkı sağlamaktır.

ÖZET¹

Bu çalışma, Türkiye Körler Federasyonu tarafından Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı desteği ile yürütülmüştür.

Çalışmanın amacı, yapılacak savunuculuk çalışmalarına zemin oluşturmak üzere, engelli kadınların sivil toplum örgütlerindeki (STÖ) konumlarına dair veriler elde etmektir.

Türkiye’de engellilerin nüfusa oranı, % 12,29’dur. Bu durumda Türkiye’de en az 10,277,000 engelli kişi olduğu görülmektedir. Engellilerin de yarısının kadın olduğunu düşünürsek Türkiye’de en az 5.138.500 engelli kadın yaşamaktadır. Ayrıca engellilerle birlikte yaşayan aileler ve özellikle anneler düşünüldüğünde çok önemli bir nüfus, engellilik olgusundan doğrudan etkilenmektedir.

İnsan haklarının tüm insanların hakları olduğu tartışılmazdır. Hakların kullanımında; kadınlar erkeklerden, engelliler engelsizlerden, engelli kadınlar engelsiz kadınlardan ve engelli kadınlar engelli erkeklerden daha dezavantajlı durumdadır. Engelli kadınlar hem kadın olmaktan hem de engelli olmaktan dolayı çifte ayrımcılığa uğramaktadırlar.

Toplumsal önyargılar engelli kadınları mağdur, yardıma muhtaç, acınan, aşırı korunması gereken ya da evlat olarak yatırım yapılmasına gerek duyulmayan bir konumda tutmaktadır. Bulundukları ortamda engelli erkeklere görece kabul görmek için kat kat fazla çaba harcamak zorunda kalırlar.

Engelliler toplumda yaşadıkları ayrımcılık ve sorunlarla mücadele edebilmek için kendilerini ifade edebilecekleri STÖ’ler kurmuşlardır. Türkiye’de engelli dernekleri sayısı 1403’tür.² Bu sayı toplam derneklerin 1,15’ine denk gelmektedir. Türkiye’de 3 engelli kadın derneği vardır.

Engelli örgütleri, engelliliği temel alarak, engellilik cinsiyetten bağımsız bir olguymuş gibi davranmakta ve engelli kadınlar göz ardı edilmektedir. Kadın örgütlerinde kadın kimliği temel alınarak, kadın sorunlarının farklı kadın gruplarında farklı biçim ve yoğunlukta

1) Özet bölümü işitme engellileri de içerecek şekilde işaret dili videosu olarak hazırlanmıştır.

2) <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarina-gore-dagilimi> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

yaşandığı gerçeği gözden kaçırılmaktadır. Her iki örgüt kategorisinde de engelli kadınlar karar mekanizmalarında yer alıp kendi sorunlarını ifade edecek ortam bulamamaktadır. Böylece ayrımcılık tanımında yer alan farklı bireylere eşit davranma burada da karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın her aşamasında geniş katılımlı bir model izlenmiştir.

Çalışmanın tanıtımı için bir afiş³, bir infografik⁴, bir tanıtım videosu⁵ ve basın bildirisi⁶ hazırlanarak çalışma tanıtılmıştır.

Araştırmanın gerçekleştirilmesi için, engelli kadınların ve zihinsel engel grubu birey annesi kadınların dolduracağı bir anket hazırlanmış ve çevrimiçi doldurulması gerçekleştirilmiştir. İşitme engelli katılımcılar için soruların işaret dili çevirisinin yer aldığı bir video hazırlanarak⁷ anketin anlaşılır olması sağlanmıştır.

Araştırma sonuçları, bir afiş⁸, bir infografik⁹, basın bildirisi,¹⁰ araştırma raporunun Türkçe ve İngilizce pdf baskısı,¹¹ raporun mürekkep ve kabartma (Braille) baskısı ve rapor özetinin işaret dili videosuyla¹² kamuoyu ile paylaşılmıştır.

Anketi 256 kadın doldurmuştur. Katılımcıların en yüksek oranı %25,4'ü görme engellidir. En düşük oran %1,6 ile psiko-sosyal ruhsal engellilerdir.

Katılımcıların % 64,8'i 18-45 yaş aralığındadır.

Katılımcıların %52,3'ü evli ve %57,8'i çocuk sahibidir. Yayınlanan bir araştırmaya göre¹³, Türkiye'deki kadınların %75,5'i evlidir. Bu oran katılımcılarda daha düşüktür. Bu sonuç engelli kadınların evlenme konusunda engelsiz kadınlara göre ayrımcılığa uğradıklarını düşündürmektedir.

Katılımcıların %51,2'si bir STÖ'ye üye değildir. Üye olmayan katılımcıların çoğu, haklarının korunması konusunda STÖ'lere güvensizlik duymaktadır. Katılımcılar arasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin getirdiği aile ve bakım sorumlulukları nedeniyle üye olmadığını belirtenler vardır. Bilgisizlik ve kendine güvensizlik nedeniyle üye olmayan katılımcılar da bulunmaktadır.

Bir STÖ'ye üye olan katılımcıların yarıdan fazlası yönetim kurulunda görev almak için aday olmuşken, yarıya yakını da aday olmamıştır. Seçilen katılımcıların bazıları STÖ'de farklı dönemlerde birden çok görevde bulunmuştur

3) <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 18.03.2021)

4) <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 18.03.2021)

5) https://www.youtube.com/watch?v=f_mh7ctzrxM (ziyaret tarihi 14.03.2021)

6) <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

7) <https://www.youtube.com/watch?v=as06hryhPcI> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

8) <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

9) <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

10) <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

11) <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

12) <https://youtu.be/Mlagsgbo-TU> (ziyaret tarihi 10.04.2021)

13) <https://www.turkiyeraporu.com/evlilik> (Ziyaret tarihi 16.03.2021):

Aday olup da seçilemeyen katılımcıların, başarıdan çok kişisel ilişkilerin ön planda olduğunu ve kadın olduğu için ayrımcılığa uğradığını söylemesi STÖ'lerde objektif bir seçim yapılmadığını düşündürmektedir.

Yönetim kuruluna aday olmama nedenlerinin, kadın olmaktan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklı olduğu görülmüştür. Kadınların üstündeki bakım sorumluluğu, kadın olmanın yöneticiliğe uygun görülmeceği yargısı, örgütlerin konumu, mekânın özellikleri, çalışma ve toplantı saatlerinin kadınların katılımına uygun olmaması ve ailelerin kadınların kararlarında belirleyici olması adaylığı engelleyici olmuştur.

Katılımcıların %82,4'ü örgüt başkanlığı için aday olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların başkanlığın erkeklere uygun bir iş olduğu ya da seçilemeyeceği önyargısı nedeniyle aday olmadığını düşünebilir.

STÖ'de başkan olmak için aday olduğunda seçilmeme nedenlerine bakıldığında, toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle seçilememe ön plana çıkmaktadır.

Katılımcıların üçte biri STÖ yönetim kurulunda kadın yönetici olmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların sadece %20'sinin örgütünde kadınların yönetim kurulunda görev almasını kolaylaştırmaya yönelik (kota vb.) yazılı bir düzenleme olduğu görülmüştür.

STÖ'de kadınların yönetim kurulunda görev almasını engellemeye yönelik bir durum var mı sorusunu yanıtlayan 125 katılımcının 82'si olmadığını belirtmiştir. Engelleyici durum olduğunu işaretleyen katılımcılar toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapmıştır.

Katılımcıların %52'si talep ve gereksinimlerini yönetim kuruluna sunmak üzere toplantılar yapmadıklarını belirtmiştir. Bu durumda STÖ yönetimlerinin yarısının engelli kadınların beklentilerinden haberdar olacağı bir mekanizma oluşturmadığı, kadınların da sorun ve taleplerini iletmek için bir strateji geliştirmediği görülmüştür.

Katılımcıların %78,4'ü örgüt içinde engelli kadın olması nedeniyle ayrımcılığa ya da bir hak ihlaline uğramadığını söylerken, %21,2'si hak ihlaline uğradığını belirtmiştir. Hak temelli mücadelede ayrımcılığa ya da bir hak ihlaline uğrayan bir kişi bile olsa, buna izin vermemek STÖ'lerin yükümlülüğüdür. Örgüt içinde hak ihlaline uğradığını söyleyen katılımcıların yarısı örgüt yönetiminden destek gördüğünü, yarısı ise destek görmediğini belirtmiştir.

Katılımcıların %60,8'i örgüt dışında engelli kadın olması nedeniyle ayrımcılığa ya da bir hak ihlaline uğramadığını söylerken, %39,2'si hak ihlaline uğradığını belirtmiştir. Örgüt dışında hak ihlaline uğradığını söyleyen katılımcıların yarısına yakını örgüt yönetiminden destek gördüğünü, yarısından biraz fazlası ise destek görmediğini belirtmiştir.

Katılımcıların %75'i engelli kadın örgütü kurulmasını önemli ve gerekli bulurken, %25'i önemli ve gerekli bulmamıştır. Engelli kadın örgütlerinin sayılarının artarak engelli kadın mücadelesini büyütmeleri, hak savunuculuğu yapmaları ve kazanımlar elde etmeleri gerekmektedir.

Engelli kadınların sivil toplum örgütlerinde daha etkin yer almaları için katılımcılardan gelen dikkat çeken öneriler şunlardır:

Yönetim kurullarında kadın erkek eşit temsiliyetinin hayata geçirilmesi için kota düzenlemesi yapılmalı ve uyulması için yaptırımlar düzenlenmeli.

Örgütlerde kadınların başarılı olabileceğinin görülmesi için “örgütler erkek işidir” önyargısı kırılmalı ve fırsat eşitliği sağlanmalı.

Örgütlerde erkek üyelere yönelik toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayıcı, kadınların örgüt sürecine katılmalarını kolaylaştırıcı, kadınlara karşı olumsuz kalıp yargıları kırıcı eğitim çalışmaları yapılmalı.

Örgüt yönetim kurulu, engelli kadınların örgütlenme sorunları, düşünce, duygu ve gereksinimleri hakkında toplantılar düzenlemeli ve sonuçlarına uygun çalışmalar yapmalı.

Engelli örgütleri, engelli kadınların kadın örgütleri ve diğer STÖ’lerde etkin yer alması için çalışmalar yürütmeli.

Araştırma ekibinin görüşmeleri, gözlemleri, deneyimleri ve araştırma bulgularına dayanarak geliştirdiği dikkat çeken bazı öneriler şunlardır:

Engelli sayısı, engellilerin cinsiyete göre dağılımı, engelli kadınlara ilişkin demografik veriler, engelli STÖ’lerinde üye ve yönetim kurullarında kadın erkek oranı, kadın STÖ’lerine ilişkin sayısal veriler, kadın derneklerindeki engelli kadın üye oranı, yönetim kurullarında engelli kadın oranı vb. pek çok konuda yaygın araştırmalar yapılmalı.

Engelli kadınların tüm insan haklarıyla donanmış eşit insanlar olduğu ve haklardan yararlanmak için gerekli tüm çalışmaların yapılması, eşitlik sağlanana dek özel önlemler alınması için hak temelli bakış açısı yerleştirilmeli.

STÖ’lerin konumu, mekânı, çalışma ve toplantı saatleri kadınlara uygun olarak düzenlenmeli.

Engelli kadınların STÖ’lerde daha etkin olmaları için eğitimler yapılmalı. Bu çalışmaların yapılabilmesi için devlet ve fon kuruluşları destek yaratmalı.

Engelli kadınların doğuştan sahip olduğu hakları kullanmalarının engellenmesi, bir demokrasi ve insan hakları sorunudur. Bu sorun başta devlet olmak üzere toplumun katılımıyla çözülmelidir.

GİRİŞ

Bu çalışma, Türkiye Körler Federasyonu tarafından Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı desteği ile yürütülmüştür.

Çalışma, uluslararası ve ulusal belgelerde yer alan ve tüm insanların hakkı olduğu belirtilen haklardan engelli kadınların da yararlanması için örgütlenmek ve örgütlerde yönetim kademelerinde yer almak, etkin olarak kararlara katılmak, temsil edilmek gerektiği fikrinden doğmuştur.

Hem kadın hem de engelli olmak nedeniyle çifte ayrımcılığa uğrayan, ayrımcılığın nedeni ve sonucu olarak engelli örgütlerinde ve engellilerle ilgili olmayan örgütlerde yönetim ve karar mekanizmalarında yeterince yer alamayan, yer aldığı da kararları etkileme gücünün sınırlı tutulduğu kadınların görüşleri her aşamada alınmıştır. Engelli kadınlar, “örgüt yönetiminde yer alamamak ve kararlara katılamamak bizim sorunumuz ve bu sorunun çözümünü de konuşarak, baskı gücü oluşturarak, haklarımızı savunarak, dayanışma ile biz bulabiliriz” diyerek sorunu sahiplenmiştir.

Bu çalışma, derneklere gönüllü, üye, yönetim kurulu adayı, yönetim kurulu üyesi, başkan adayı ve başkan olmayı engelleyen nedenleri ortaya çıkarmak, katılımın önündeki engelleri belirlemek ve katılımı artırmak için yapılması gerekenleri tartışmak için somut bir zemin sunacaktır.

AMAÇ

Araştırmanın amacı, aşağıdaki soruların yanıtlanmasıdır.

Engelli kadınların insan haklarından olan katılım hakkı ile ilgili uluslararası ve ulusal hukuk belgelerinde yer alan düzenlemeler nelerdir?

Engelli kadınlar sivil toplum örgütlerinin yönetiminde hangi oranda temsil edilmektedir?

Engelli kadınların katılımda yaşadıkları sorunları ve nedenleri nelerdir?

Engelli kadınlar, eşit temsili sağlanması için örgütlerde hangi çalışmalar yapılmasını önermektedir?

VARSAYIMLAR

Engelli kadınlar çoklu ayrımcılık ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle engelli STÖ’lerde ve diğer STÖ’lerde karar mekanizmalarına yeterince katılamamaktadır.

SINIRLILIKLAR

Araştırmaya STÖ'lere ulaşabilen, iletişim teknolojisini kullanabilen, sosyal medya platformlarına ulaşabilen engelli kadınlar ve zihinsel engel grubu birey annesi kadınlar katılabilmektedir. Bu nedenle Türkiye’de yaşayan tüm engelli kadınları kapsamamaktadır. Bu yönü ile tüm engelli kadınları temsil etme iddiasında değildir.

TANIMLAR

Engellilik: Dünya Sağlık Örgütü engelliliği¹⁴, sakatlık, faaliyet sınırlılığı ve katılım kısıtlılığı için şemsiye bir terim olarak kullanılmaktadır. Engellilik, sağlık sorunları olan bireylerin, negatif tavırlar, erişilemeyen ulaşım ve kamu binaları, sınırlı sosyal destek gibi, kişisel ve çevresel faktörlerle etkileşimlerinden ortaya çıkan olumsuz durumları ifade eder.

Engelli kadınlar: Tüm engelli kadınları, kız çocuklarını ve ergenleri ifade eder;¹⁵

Ayrımcılık: Irk, etnik köken, din veya inanç, cinsiyet, engellilik, yaş, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği, sağlık durumu, siyasi veya diğer alanlarda görüş, mültecilik, göçmenlik, sığınmacılık statüsü, vb. eşitsizlik yaratan çeşitli temellerde, fırsatlara ve kaynaklara erişimde eşit olmama olarak kullanılmıştır. Ayrıca ayrımcılık, aynı veya benzer durumdaki kişilere karşı farklı muamelede bulunmak şeklinde ortaya çıkabileceği gibi, farklı durumdaki kişilere karşı aynı muamelede bulunularak da ortaya çıkmaktadır.

Çoklu ayrımcılık: Bir kişinin iki ya da daha fazla gerekçeyle ayrımcılığı deneyimlediği ve karmaşık ve ağırlaşmış ayrımcılığa neden olan durumları anlatır.¹⁶ “Kesişimli ayrımcılık”, farklı ayrımcılık gerekçelerinin aynı anda birbirinden ayrılamayacak şekilde kesiştiği durumları anlatır.¹⁷

Engelli kadınlara ilişkin ayrımcılık: Engelli Hakları Komitesi¹⁸ tarafından, “uluslararası ve ulusal engellilik ile ilgili yasa ve politikalar, engelli kadın ve kız çocuklarıyla ilgili yönlerini tarihsel olarak ihmal etmiştir. Buna karşılık, kadınlara yönelik yasalar ve politikalar da geleneksel olarak engelliliği göz ardı etmiştir. Bu görünmezlik, engelli kadın ve kız çocuklarına karşı birden fazla ve kesişen ayrımcılık biçimlerinin güçlenmesine neden olmuştur” biçiminde ele alınmaktadır.

Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet: “Cinsiyet” kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıkları, “toplumsal cinsiyet” ise bir toplumun ya da kültürün erkeklik ve kadınlığa dair bakış açısını gösteren özellikleri ifade eder.

14) <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/D%C3%BCnya-Engellilik-Raporu-2011.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

15) <https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2018/02/BM-Genel-Yorum-No.3-Engelli-Kad%C4%B1nlar-ve-K%C4%B1z-%C3%87ocuklar%C4%B1.docx> (ziyaret tarihi 19.03.2021)

16) <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/35252/cedaw-32-sayili-genel-tavsiye-karari.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

17) <https://ihop.org.tr/dosya/CEDAW/CEDAWGT28.doc> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

18) <https://www.refworld.org/docid/57c977344.html> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

KURAMSAL ÇERÇEVE VE YASAL DÜZENLEMELER

Türkiye’de engellilerin nüfusa oranı, Devlet İstatistik Enstitüsünün 2002 yılında yapmış olduğu Türkiye Özürlüler Araştırmasında¹⁹ görülmektedir. Buna göre engellilerin toplam nüfus içindeki oranı % 12,29’dur.

Dünya Sağlık Örgütüncü hazırlanan Dünya Engellilik Raporuna²⁰ göre, dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 15’inin bir tür engellilik ile yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu, Dünya Sağlık Örgütü’nün yaklaşık yüzde 10 olduğunu ileri sürdüğü 1970’lere ait önceki tahminlerden daha yüksektir.

TÜİK verilerine göre²¹, 31 Aralık 2020 tarihi itibarıyla 83 milyon 614 bin 362 olan Türkiye nüfusunun %12,29’u hesaplandığında en az 10,277,000 engelli kişi olduğu görülmektedir. Engellilerin de yarısının kadın olduğunu düşünürsek Türkiye’de en az 5.138.500 engelli kadın yaşamaktadır. Ayrıca engellilerle birlikte yaşayan aileler ve özellikle anneler düşünüldüğünde çok önemli bir nüfus, engellilik olgusundan doğrudan etkilenmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü dünya engellilik raporuna göre²²; “engellilik ile dezavantaj arasında bir ilişki söz konusu olmakla birlikte, engelli insanların hepsi eşit derecede dezavantajlı değildir. Engelli kadınlar, kendilerini işlevsiz hale getiren engellerin yanı sıra toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kalır.”

İnsan haklarının tüm insanların hakları olduğu tartışılmazdır. Ancak insanlar içinde her grubun haklarından yararlanmak için eşit fırsatlara ve olanaklara sahip olmadıkları da açıktır. Hakların kullanımında; kadınlar erkeklerden, engelliler engelsizlerden, engelli kadınlar engelsiz kadınlardan ve engelli kadınlar engelli erkeklerden daha dezavantajlı durumdadır. Engelli kadınlar hem kadın olmaktan hem de engelli olmaktan dolayı çifte ayrımcılığa uğramaktadırlar. Bu gerçeğin ortada olması süreç içinde insan haklarını düzenleyen belgelerin de dezavantaj gruplarına göre çeşitlendirilmesi ve ayrıntılandırılması gereğini doğurmuştur. Bir zamanlar yapılan “insan hakları belgeleri tüm insanları kapsamaktadır bu nedenle kadınlar için, engelliler için ve diğer dezavantajlı gruplar için ayrı belgeler hazırlamaya gerek yok” tartışmaları bitmiş ve belgeler hazırlanmıştır. Geldiğimiz noktada engelli kadınlar için ayrı belgelere gereksinim olduğu ve hazırlanması zorunluluğu ortadadır. Önümüzdeki süreçte engelli kadınlara özgü bir sözleşme hazırlanması da gündeme gelecektir. Böylece insan hakları, kadının insan hakları, engellinin insan hakları tartışmalarının sözleşmelerle sonuçlandığı gibi engelli kadının insan hakları konusunun tartışmaların odağı haline gelerek sözleşme ile sonuçlanması beklenmektedir.

19) <http://eski.bingol.edu.tr/media/225884/15TuRKiYE-oZuRLuLER-ARAsTiRMASi.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

20) <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/D%C3%BCnya-Engellilik-Raporu-2011.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

21) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuc-lari-2020-37210> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

22) <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/D%C3%BCnya-Engellilik-Raporu-2011.pdf>. (ziyaret tarihi 14.03.2021)

Butartışmaları olgunlaştırmak için engelli kadınlara özgü araştırmalar, çeşitli düzeylerde toplantılar ve çalışmalar yapılarak konunun kamuoyunda tartışılması gerekliliği açıktır. Bu çalışmaları planlarken engelli kadınların çalışmaları belirleyici konumda olmaları gereklidir ancak her düzeydeki merkezi otoritenin konuyu sahiplenmesi sonuç almak açısından önemlidir.

Engelli Kadınların Katılım Hakkı

Türkiye’de yasalar kadınlarla erkekleri eşit sayarken, fiili durum eşitlikten oldukça uzaktır. Kadın-erkek eşitliğinden, fırsatlara, kaynaklara, hizmetlere erişimde eşit olmak anlaşılmalıdır.

Kadınların erkeklerle eşit fırsatlara sahip olmadığını, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortaya koyan veriler vardır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan Temmuz 2019 verilerine²³ göre işgücüne katılım oranı kadınlar için %34,5 iken erkekler için %71,8’dir.

TÜİK’in 2019 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması’na²⁴ göre, eğitim durumuna göre yıllık ortalama işten kazanılan gelirler erkekler için 37.072 lira, kadınlar için 28.214 liradır.

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilatı (OECD) verilerine göre²⁵, kadın ve erkeklerin ev işlerine ayırdığı günlük ortalama süreler kadınlarda 262 dakika, erkeklerde 21 dakikadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin kadını ev içinde ve ailede tanımlaması ve bakım sorumluluğunu kadına uygun görmesinin sonucunda, kadın evde daha çok sorumluluk üstlenmektedir.

Türkiye’de derneklere üye olma oranları kadınlarda % 20,77, erkeklerde %79,33’tür.²⁶ Bu oran içinde engelli kadınlara ilişkin bir bilgi bulunamamıştır. Üye oranında kadınların aleyhine olduğu görünen bu durumun yönetime katılmada daha düşük olacağı tahmin edilebilir.

Dünya Ekonomik Forumu’nun 2020 Yılı Küresel Toplumsal Cinsiyet Uçurumu verilerine göre²⁷ Türkiye;

Toplumsal cinsiyet eşitliğinde 153 ülke arasında 130. sıradadır.

Kadınların ekonomiye katılım ve fırsat eşitliğinde 153 ülke arasında 136. sıradadır

23) <https://www.ilo.org/ankara/projects/gender-equality/lang--tr/index.htm> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

24) <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33820> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

25) <https://t24.com.tr/haber/turk-erkekleri-ne-kadar-ev-isi-yapiyor-dunyada-durum-ne,278852> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

26) <https://dokuz8haber.net/toplum-yasam/verilerle-dernekler-kadinlar-giderek-daha-cok-derneklesiyor-ankara-karabuk-ve-istanbul-onde/> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

27) <https://tr.euronews.com/2019/12/17/2020-cinsiyet-esitligi-raporu-turkiye-153-ulke-aras-nda-130-s-rada> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

Kadınların eğitime katılımı sıralamasında 153 ülke arasında 113. sıradadır.

Kadınların politikaya katılımı sıralamasında 153 ülke arasında 109. sıradadır.

Kadınların eğitime katılımı sıralamasında 153 ülke arasında 113. sıradadır.

Kadın milletvekili oranında dünyadaki 192 ülke içinde 117'nci sıradadır.

Bu sonuçlara bakıldığında engelli kadınların, engellilerin yaşadığı ayrımcılığın yanı sıra kadınların yaşadığı toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden de doğrudan etkileneceği düşünülebilir.

Kadınlar açısından ortaya koyulan bu eşitsizliklerin engelli kadınlar açısından daha da olumsuz olacağı beklenebilir. Ulusal politikalarda engelli kadınlar yer almamakta, engellilere yönelik politikalar cinsiyet farklılığını yok saymaktadır. Engelli kadınlara özgü politikaların ortaya çıkmamasının en önemli nedeni engelli kadınların karar alma ve politika oluşturulma süreçlerinde etkin olarak yer alamamalarıdır.

Engelli kadınların bütün karar alma mekanizmalarında yer almalarını engelleyen pek çok neden vardır:

Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması, 2010²⁸ verilerine göre, engelli kadınların %54,9'u okuryazar değildir, %16,5'i ilkokul, %7,1'i ilköğretim-ortaöğretim ve dengi, %4,7'si üniversite ve üstü mezundur. Engelliler ve aile üyeleri tarafından kurulan dernek ve vakıflara üyelik durumuna bakıldığında, %94,9'u üye değildir. Bu bilgi cinsiyete göre ayrıştırılmamıştır.

İŞKUR 2014 istatistiklerine göre²⁹ 36.165 engelli memurun 7.981'i engelli kadındır.

TBMM'de engelli kadın milletvekili yoktur.

Toplumsal önyargılar engelli kadınların hayatındaki en önemli sorunlardandır. Engelli kadını mağdur, yardıma muhtaç, acınan, aşırı korunması gereken ya da evlat olarak yatırım yapılmasına gerek duyulmayan bir konumda tutmaktadır. Bulundukları ortamda engelli erkeklere görece kabul görmek için kat kat fazla çaba harcamak zorunda kalırlar. Dünya engellilik raporuna³⁰ göre, engellilik düşük gelirli ülkelerde yüksek gelirli ülkelere göre daha yaygındır. Aynı zamanda, en yoksul beşte birlik refah diliminde yer alan insanlarda, kadınlarda ve yaşlı insanlarda engellilik daha fazla yaygınlık gösterir. İnançlar ve önyargılar; eğitim, istihdam, sağlık ve sosyal katılım konularında engeller oluşturmaktadır. Ayrıca raporda engellilerin sosyal dışlanma düzeyinin, AB'de %30 iken Türkiye'de %77 düzeyinde olduğu vurgulanmıştır.

28) <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/5602/ozurlulerin-sorun-ve-beklentileri-arastirmasi-2010.pdf> (ziyaret tarihi 19.03.2021)

29) https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g.birlesim_baslangic?P4=22399&P5=H&page1=16&page2=16 (ziyaret tarihi 19.03.2021)

30) <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/D%C3%BCnya-Engellilik-Raporu-2011.pdf> (ziyaret tarihi 19.03.2021)

Engelli Sivil Toplum Örgütleri

STÖ'ler engellilerin, kadınların ve engelli kadınların uğradığı ayrımcılıkla mücadelede önemli kurumlardır. Ayrımcılığın izlenmesi, savunuculuk yapılması, belgelenmesi ve mücadele için kamuoyu oluşturulması işlevlerini görür.

Engelliler toplumda yaşadıkları ayrımcılık ve sorunlarla mücadele edebilmek için kendilerini ifade edebilecekleri STÖ'ler kurmuşlardır. Türkiye'de engelli dernekleri sayısı 1403'tür.³¹ Bu sayı toplam derneklerin 1.15'ine denk gelmektedir. Türkiye'de 3 engelli kadın derneği vardır. Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü verilerinde faaliyet alanlarına göre dernekler kategorisinde kadın dernekleri sayısına ilişkin bir bilgi yer almamaktadır. Engelli kadınlar hem kendilerini ait gördükleri engelli örgütlerinde hem de kadın örgütlerinde ve diğer STÖ'lerde yer alarak sorun ve taleplerine karşılık bulmaya çalışmaktadırlar.

Gözlemler engelli kadınların hem engelli örgütlerinde hem de engelli örgütü dışındaki örgütlerde ayrımcılığa uğradıkları ve talep ve gereksinimleri doğrultusunda yeterince seslerini duyurma olanağı bulamadıkları yönündedir.

Engelli örgütleri, engelliliği temel alarak, engellilik cinsiyetten bağımsız bir olguymuş gibi davranmakta ve engelli kadınlar göz ardı edilmektedir. Kadın örgütlerinde kadın kimliği temel alınarak, kadın sorunlarının farklı kadın gruplarında farklı biçim ve yoğunlukta yaşandığı gerçeği gözden kaçırılmaktadır. Her iki örgüt kategorisinde de engelli kadınlar karar mekanizmalarında yer alıp kendi sorunlarını ifade edecek ortam bulamamaktadır. Böylece ayrımcılık tanımında yer alan farklı bireylere eşit davranma burada da karşımıza çıkmaktadır. Haklarını kullanmayı sağlamak için engelli kadınların mücadele yöntemleri bulmaları gerekmektedir.

Yönetimde ve karar mekanizmalarında yer alarak kararları etkileme olanaklarından yoksun olmak, engelli kadınların kendi sorunlarını gündeme getirmelerini önleyici bir etki yaratmaktadır.

STÖ'lerde yer bulabildikleri alanlar, toplumsal cinsiyet rollerinin uzantısı olan destek, temizlik, organizasyon alanlarıdır.

Bazı engelli kadınlar kendilerini yeterince ifade edemedikleri karma engelli örgütleri ya da kadın örgütleri yerine engelli kadınların sorun ve gereksinimlerini odağa alabilecekleri engelli kadın örgütlerinde yer almayı tercih etmişlerdir. Hayatın her alanında engelli kadınların seslerini duyurabilecekleri, fırsatlardan yararlanmalarını sağlayacak yöntemler geliştirmeleri önemlidir.

Uluslararası İnsan Hakları Düzenlemeleri

Bu bölümde uluslararası belgeler engelli kadınların katılımını etkileyen, kadın, engellilik, engelli kadın, eşitlik, ayrımcılık, katılım ve toplumsal cinsiyet eşitliği

31) <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

kavramları açısından incelenmiştir. Engelli kadınların katılımını bu etmenlerin hepsinin etkilediği düşünülmüştür.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi³²

Dünyada insan hakları düşüncesinin yaygınlaşmasını, 1948 yılında ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi sağlamıştır. Bu tarihten sonra, insan haklarının dünyada gelişmesini sağlamak amacıyla pek çok uluslararası belge üretilmiştir.

Beyannamenin 1. ve 2. Maddeleri bütün insanları kapsayarak haklara ve eşitliğe vurgu yapmaktadır. Ancak engellilik özellikle vurgulanmamıştır.

BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi³³

Kadın hakları için hazırlanan en önemli belgelerden biri olan Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Türkiye Cumhuriyeti tarafından 24.7.1985 tarihinde onaylanmıştır.

Sözleşmenin 2. Maddesinde “e) Herhangi bir kişi, kuruluş veya teşebbüsün kadınlara karşı ayırım yapmasını önlemek için bütün uygun önlemleri almayı”, devlete görev olarak vermektedir.

İstihdam ve sosyal güvenlik hakları bakımından kadınlara karşı ayırımı önlemek ve kadın-erkek eşitliği esasını düzenleyen Madde 11’de, engelli kadınlardan “e. Ücretli izinle birlikte, özellikle emeklilik, işsizlik hastalık, sakatlık, yaşlılık ve diğer çalışamama hallerinde sosyal güvenlik hakkı;” biçiminde söz edilmiştir. Sözleşmede engelli kadınlar çok az yer bulmuştur.

BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansı³⁴

1995 yılında Pekin’de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sonucunda hazırlanan bildirge ve eylem planında engelli kadınlara ilişkin maddeler düzenlenmiştir.

Engelli kadınların çalışma yaşamında karşılaştıkları ayrımcılığın önlenmesi,

Engelli kadınların okur-yazarlık oranının artırılması,

Sağlık hizmetlerinin engelli kadınların ihtiyaçlarına yanıt verecek şekilde düzenlenmesi,

Engelli kadına yönelik şiddetin azaltılması.

Ayrıca bu konferansın eylem planında belirlenmiş olan 12 kritik alandan biri “ Karar verme mekanizmalarında kadınlar” başlığını taşımaktadır.

32) <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

33) <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/protokol.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

34) <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme³⁵

Engelli hakları için hazırlanan en önemli belgelerden biri olan Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme, Türkiye Cumhuriyeti tarafından 3 Aralık 2008 tarihinde onaylanmıştır.

Bu Sözleşme'nin amacı, "tüm engelli insanların temel özgürlüklerden ve bütün insan haklarından tam ve eşit bir şekilde faydalanmasını teşvik etmek, sağlamak, korumak ve insan olmaktan ileri gelen haysiyetlerine yönelik saygıyı artırmaktır". Bu, dünya çapında engelliliğe yönelik anlayışta ve verilen tepkilerde büyük bir değişimi ifade etmektedir. Bir dönüm noktası olan bu uluslararası anlaşma, engellilikten kaynaklı sorunların çözümünün bir insan hakları ve kalkınma önceliği olduğu düşüncesini pekiştirmiştir. Sözleşme, değişim için bir gündem ortaya koymuştur.

Bu sözleşme, engellilik ve kadınlığın kesiştiği ve çoklu ayrımcılığa neden olduğunun dikkate alındığı bir sözleşmedir. Sözleşmenin giriş bölümünde, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme'ye atıf yapılmıştır. Ayrıca Engelli kadınlara ve engelli kız çocuklara vurgu yapılmıştır.

Madde 3 Genel İlkeler

- 1) Kendi seçimlerini yapma özgürlükleri ve bağımsızlıklarını da kapsayacak şekilde, kişilerin insanlık onuru ve bireysel özerkliklerine saygı gösterilmesi;
- 2) Ayrımcılık yapılmaması;
- 3) Engellilerin topluma tam ve etkin katılımlarının sağlanması;
- 4) Farklılıklara saygı gösterilmesi ve engellilerin insan çeşitliliğinin ve insanlığın bir parçası olarak kabul edilmesi;
- 5) Fırsat eşitliği;
- 6) Erişilebilirlik;
- 7) Kadın-erkek eşitliği;
- 8) Engelli çocukların gelişim kapasitesine ve kendi kimliklerini koruyabilme haklarına saygı duyulması. Bu ilkeler engelli haklarının kullanılabilmesi için mücadele edilmesi gereken alanlar olarak düşünülebilir.

Madde 6 Engelli Kadınlar

1. Taraf Devletler engelli kadınlar ile kız çocuklarının çok yönlü ayrımcılığa maruz kalmakta olduğunu kabul eder ve bu bakımdan onların tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit koşullarda yararlanmalarını sağlamaya yönelik tedbirleri alır.

2. Taraf Devletler kadınların tam gelişimi, ilerlemesi ve güçlenmesini ve bu Sözleşme'de belirtilen insan hak ve temel özgürlüklerini kullanmalarını ve bunlardan yararlanmalarını sağlamak için gerekli tüm tedbirleri alır.

35) <http://www.ktood.org/BM-engelli-haklari-yasasi.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

BM Engelli Hakları Komitesinin, Engelli Kadınlar ve Kız Çocukları Üzerine Genel Yorumu No. 3 (2016)³⁶

Engelli Hakları Komitesi 3 no’lu Genel Yorumunda “Engelli kadın ve engelli kız çocukların sesleri tarihsel olarak susturulmuştur. Bu nedenle kamusal karar verme süreçlerinde temsiliyetleri yetersizdir, güç dengesizlikleri ve çoklu ayrımcılıklar dolayısıyla kadın, çocuk ve engelli olarak ihtiyaçlarını temsil edecek örgütleri kurma ve var olanlara katılma konusunda fırsatları çok daha azdır” uyarısını yapmaktadır. Komite engelli kadınların kamusal ve siyasal hayattaki karar alma süreçlerine katılamaması ya da yetersiz katılımının nedenleri olarak; engelliliğe ilişkin politikalara cinsiyet perspektifinin dahil edilmesindeki yetersizliği ve cinsiyet eşitliğini teşvik eden politikalarda da engelli hakları perspektifinin yetersizliğini belirtmektedir.

Bu çoklu ayrımcılığın ortadan kaldırılması için engelli kadınların örgüt ve ağ oluşturmalarına ve tüm düzeylerdeki kamusal karar alma organlarında liderlik rolü üstlenmelerine destek olunması ve teşvik edilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi³⁷ ve Avrupa Kaynaklı Düzenlemeler

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 14. maddesinde yer alan ayrımcılık yasağı, hem bir hak hem de Sözleşme’de yer alan hak ve özgürlüklerden yararlanmada temel bir ilkedir. Söz konusu hüküm uyarınca, “bu Sözleşme’de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır” denmektedir.

Avrupa Birliğinin ürettiği diğer belgeler de konunun önemine dikkat çekmektedir:

Avrupa Komisyonu “Engelsiz Avrupa için Yenilenmiş bir Taahhüt: Avrupa Engellilik stratejisi 2010-2020” belgesinde³⁸ “Komisyon, engelliliği insan hakları kapsamına giren bir konu olarak vurgulamak üzere daha geniş bir ayrımcılıkla mücadele çerçevesi içinde değerlendirecektir” ve “engellilerin siyasi aktörler olarak haklarından yararlanmalarının önündeki engelleri ortadan kaldırmak için çalışacaktır” taahhüdünde bulunmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Dış İlişkilerdeki Güçlenmesi Eylem Planı (2016-2020) (GAPII)³⁹’da “kadınların siyasi ve sivil haklarının yerine getirilmesine odaklanılması” hedefi ortaya koyulmuştur. “Avrupa Komisyonu Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Stratejisi (2020-2025)⁴⁰ belgesinde belirtilen Avrupa Komisyonu’nun, Avrupa,

36) <https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2018/02/BM-Genel-Yorum-No.3-Engelli-Kad%C4%B1nlar-ve-K%C4%B1z-%C3%87ocuklar%C4%B1.docx> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

37) <https://www.izmirbarosu.org.tr/Upload/files/Sayfalar/merkezler/cmka/aihs.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

38) https://www.turged.org.tr/Hukuk-Engelli-Mevzuati/Avrupa_Engellilik_Stratejisi_2010_2020.doc (ziyaret tarihi 15.03.2021)

39) https://www.kagider.org/docs/default-source/diger-raporlar/abtoplumsalcinsiyetstratejisi2020-2025_tr.pdf?sfvrsn=2 (ziyaret tarihi 15.03.2021)

40) <https://www.kagider.org/docs/default-source/diger-raporlar/abtoplumsalcinsiyetstratejisi->

ulusal, bölgesel ve yerel olmak üzere her düzeyde temsili demokrasiyi ve karar vermede kadın ve erkek arasındaki eşitliği sağlamak için kadınların seçmen ve aday olarak katılımının teşvik edilmesini destekleme” politikası yer almıştır.

“Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Güçlendirilmesi Eylem Planı 2021–2025 (GAP III)⁴¹’de Avrupa Komisyonu’nun dönüştürücü ve kesişen bir yaklaşımla tüm politika ve eylemlerde cinsiyetin yaygınlaştırılacağı ve özellikle engelli kadınlar dahil hiç kimseyi geride bırakmamak için ayrımcılığın kesişen tüm boyutlarının üstesinden gelineceği” yaklaşımı yer almaktadır

Bu belgeler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, geride kimsenin kalmaması ve cam tavan engelinin ortadan kaldırılması hedeflerini içermektedir. Ancak engelli kadınlarla ilgili doğrudan düzenleme yer almamıştır.

Ulusal Düzenlemeler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası⁴²

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası eşitlik maddesinde (madde10) ayrımcılık yasağı getirilmiş ve kadınlardan ve özürllülerden söz edilerek eşit haklardan yararlanmak için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı vurgulanmıştır.

Türk Ceza Kanunu (TCK)⁴³

TCK’nın 3. maddesi, “Kanunun uygulanmasında ayrımcılık” yasağı getirmektedir.

TCK 122. Maddesinde, ırk, devlet, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefrete dayalı ayrımcılığı suç saymıştır.

Türk Medeni Kanunu (TMK)⁴⁴

Bu çalışmada engelli kadınların STÖ üyeliği, yönetim kurullarına seçilme ve kararları etkileme durumları ele alındığı için TMK’da yer alan derneklerdeki eşitlik düzenlemesi ele alınmıştır.

TMK Madde 68’de eşitlik vurgusu yapılmıştır. “Dernek üyeleri eşit haklara sahiptirler. Dernek, üyeleri arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, din ve mezhep, aile, zümre ve sınıf farkı gözetemez; eşitliği bozan veya bazı üyelere bu sebeplerle ayrıcalık tanıyan uygulamalar yapamaz. Her üyenin, derneğin faaliyetlerine ve yönetimine katılma hakkı vardır. Bu maddede cinsiyet vurgusu yapılırken engellilik vurgusu yer almamıştır.

ge2020-2025_tr.pdf?sfvrsn=2 (ziyaret tarihi 15.03.2021)

41) https://ec.europa.eu/cyprus/news/20201125_4_tr (ziyaret tarihi 15.03.2021)

42) <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

43) <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

44) <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Çalışmanın her aşamasında geniş katılımlı bir model izlenmiştir.

Çalışma, uzun yıllardır kadın hakları ve engelli hakları alanıyla ilgilenen kadınların etkin olduğu bir ekiple gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın her aşamasında çeşitli engel gruplarından kadınlarla ve zihinsel engel grubu birey anneleriyle, odak grup çalışmaları yapılarak görüş alışverişinde bulunulmuş, kadınların fikirlerinin çalışmaya doğrudan yansımaları sağlanmıştır.

Çalışma için, öncelikle engelli kadınların örgütlere katılımında yaşadıkları sorunlar, STÖ'lerde her aşamada etkili olmak konusundaki deneyimleri konuşulmuştur. Gönüllü olmak, üye olmak, yönetim kurullarında görev almak ve başkan olarak görev almak aşamalarında engelli kadın olmanın getirdiği güçlükler ve nedenleri tartışılmıştır. Bu tartışma, anketin ve tanıtım materyallerinin hazırlanması, yorum ve önerilerin oluşturulmasına katkı sağlamıştır.

Çalışmanın başında tanıtım amaçlı bir afiş⁴⁵, bir infografik⁴⁶, bir tanıtım videosu⁴⁷ ve basın bildirisi⁴⁸ hazırlanarak çalışma tanıtılmıştır.

Engelli kadınlar ve zihinsel engel grubu birey anneleri anket doldurmaya davet edilmiştir. Tanıtım materyali Türkiye Körler Federasyonu sitesinden, sitenin ve çalışma ekibinin sosyal medya hesaplarından, engelli ve kadın STÖ'lerin sosyal medya hesaplarından ve basından duyurularak yaygınlaştırılmıştır.

Araştırmanın gerçekleştirilmesi için, engelli kadınların ve zihinsel engel grubu birey annesi kadınların dolduracağı bir anket hazırlanmış ve çevrimiçi doldurulması gerçekleştirilmiştir. İtirme engelli katılımcılar için soruların işaret dili çevirisinin yer aldığı bir video hazırlanarak ⁴⁹ anketin anlaşılır olması sağlanmıştır. Ankete erişimde sorun yaşayan ve başvuran görme engellilere anket doldurulması konusunda destek verilmiştir.

Araştırma sonuçları, bir afiş⁵⁰, bir infografik⁵¹, basın bildirisi,⁵² araştırma raporunun Türkçe ve İngilizce pdf baskısı,⁵³ raporun mürekkep ve kabartma (Braille) baskısı ve rapor özetinin işaret dili videosuyla⁵⁴ kamuoyu ile paylaşılmıştır.

45) <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 18.03.2021)

46) <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 18.03.2021)

47) https://www.youtube.com/watch?v=f_mh7ctzrxM (ziyaret tarihi 14.03.2021)

48) <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

49) <https://www.youtube.com/watch?v=as06hryhPcI> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

50) <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

51) <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

52) <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

53) <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

54) <https://www.youtube.com/watch?v=as06hryhPcI> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

Evren ve Örneklem

Araştırma Türkiye genelinde uygulanmıştır. Bütün coğrafi bölgelerden katılım olmuştur. Araştırmaya, ulaşılabilen farklı engel gruplarından engelli kadınlar ve zihinsel engel grubu birey anneleri katılmıştır. Anketi 256 kadın doldurmuştur.

Veri Toplama

Hazırlanan anket 32 sorudan oluşmaktadır.

Ankette, giriş, demografik bilgiler, engelli kadınların sivil toplum örgütleri ile ilişkisi, engelli kadınların sivil toplum örgütlerinin yönetimini etkileme kapasitesi ve öneriler bölümleri yer almaktadır.

Anketi son haline getirmek için 19 engelli kadının ve zihinsel engel grubu birey annesinin katıldığı iki odak grup çalışması gerçekleştirilmiştir.

Hazırlanan Anketin pilot uygulaması 15 kadının katılımıyla yapılmıştır.

Anket formu Google form uygulamasına yüklenerek çevrim içi olarak doldurulması sağlanmıştır. Anket, Türkiye Körler Federasyonu sitesinden, sitenin ve çalışma ekibinin sosyal medya hesaplarından, engelli ve kadın STÖ'lerin sosyal medya hesaplarından ve basından duyurularak yaygınlaştırılmıştır.

Veri toplama aşaması 21.02.2021 – 05.03.2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın planlanmasında Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme'nin⁵⁵ 31. maddesinde yer alan "istatistikler ve veri toplama" başlığında belirtilen "istatistiklerin toplanması ve kullanımında insan hakları, temel özgürlükler ve etik ilkelerin korunması konularındaki uluslararası düzeyde kabul edilen normlara uygunluk aranmalıdır" düzenlemesi ışığında davranılmıştır. Anketin giriş bölümünde, araştırmaya katılımda gönüllülüğün esas olduğu, katılımcılardan kişisel bilgiler talep edilmeyeceği, e-posta adresini yazmanın zorunlu olmadığı, e-posta adreslerinin, çalışma sonucunda hazırlanacak raporun ulaştırılması için kullanılacağı, verilerin araştırmacılar dışında erişime kapalı olacağı ve araştırma amacı dışında kullanılmayacağı belirtilmiştir.

Aynı maddeye göre "toplanan bilginin, uygun olması halinde, dağıtılması ve mevcut sözleşme kapsamında taraf devletlerin uygulamalarının değerlendirilmesi ve engellilerin haklarını kullanırken karşılaştıkları güçlüklerin ortaya konulmasında kullanılması sağlanmalıdır" düzenlemesi doğrultusunda bu araştırmanın sonuçları kamu, özel sektör ve STÖ'ler ile yaygın olarak paylaşılacaktır.

Veri Analizi

Anket 256 engelli kadın ve zihinsel engel grubu birey annesi tarafından doldurulmuştur. Sonuçlar Google form uygulamasının sağladığı analiz olanaklarıyla değerlendirilerek, yorumlanmıştır.

55) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

BULGULAR, TARTIŞMA VE YORUM

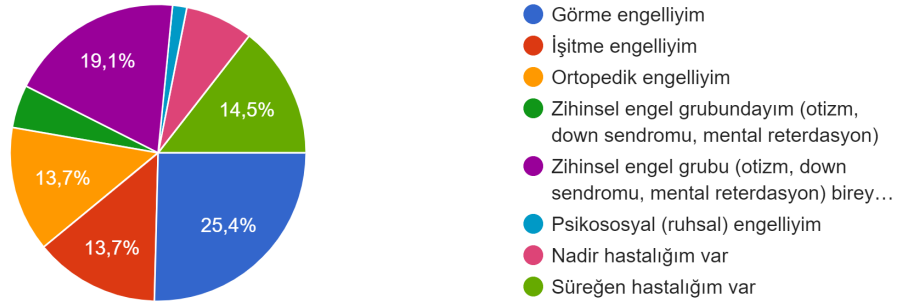
Bulguların sonuçları pasta grafik ya da sütun grafik olarak gösterilmiştir.

Grafikte yazan bilgiler her grafiğin altında görme engelliler için betimlenmiştir.

Demografik Bilgiler

1. Engel grubunuz nedir?

256 yanıt

1. Engel grubunuz nedir?

%25,4 Görme engelli, %13,7 İşitme engelli, %13,7 Ortopedik engelli, %14,5 Zihinsel engel grubu birey, %19,1 Zihinsel engel grubu birey annesi, %1,6 Psikososyal ruhsal engelli, %7,4 Nadir hastalık, %14,5 Süreğen hastalık.

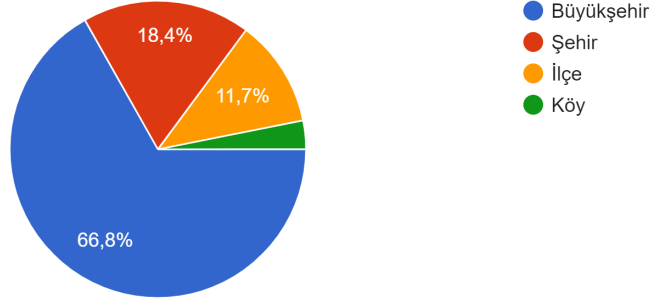
Katılımcıların çoğunluğunun görme engelli olduğu görülmektedir. Çalışmanın Türkiye Körler Federasyonu tarafından yapılmış olmasının görme engelli kadınların katılımını artırdığı düşünülebilir. Zihinsel engel grubu bireyler, zihinsel engel grubu birey anneleri birlikte ele alındığında %33,6'lık bir oranla en yüksek olarak, zihinsel engellilerin temsil edilmiş olduğu görülmektedir. Katılımcılarda en düşük olarak Psikososyal ruhsal engelliler yer almıştır.

Bu sonuçlar Engelliler ve Yaşlılar Genel Müdürlüğü istatistik Bülteni Mayıs 2020⁵⁶ verileriyle uyumludur.

56) <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/51832/mayis-istatistik-bulteni.pdf> (Ziyaret tarihi 16.03.2021):

2. Nerede yaşıyorsunuz?

256 yanıt

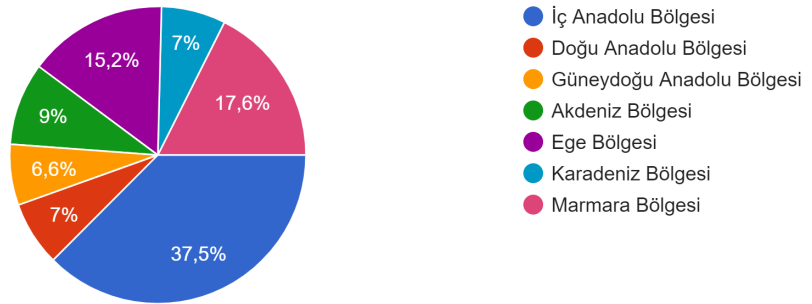
2. Nerede yaşıyorsunuz?

%66,8 Büyükşehir, %18,4 Şehir, %11,7 İlçe, %3,1 Köy.

Katılımcıların büyük çoğunluğu büyükşehirde ve şehirde yaşamaktadır. Engelli STÖ'lerinin çoğunluğunun büyükşehirlerde ve şehirlerde olduğu düşünülürse yaşanan yer örgütlere erişim açısından önemlidir. Öneriler bölümünde (32. Soru) köyde yaşayan katılımcılardan STÖ'lere erişemediğine ilişkin yanıtlar gelmiştir.

3. Hangi bölgede yaşıyorsunuz?

256 yanıt

3. Hangi bölgede yaşıyorsunuz?

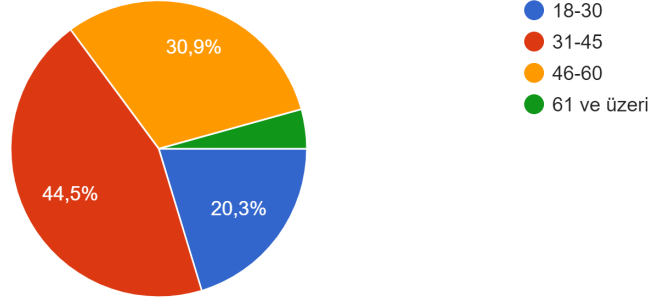
%37,5 İç Anadolu Bölgesi, %7 Doğu Anadolu Bölgesi, %6,6 Güneydoğu Anadolu Bölgesi, %9 Akdeniz Bölgesi, %15,2 Ege Bölgesi, %7 Karadeniz Bölgesi, %17,6 Marmara Bölgesi.

Katılımcıların çoğunluğu İç Anadolu bölgesinde yaşamaktadır. Bunu sırasıyla Marmara Bölgesi ve Ege Bölgesi izlemektedir. Sivil Toplum Geliştirme Genel Müdürlüğü verilerinde yer alan bölgelere göre STÖ'ler⁵⁷ sonuçlarıyla uyumludur. Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesinde yaşayan engelli kadınların sosyal medyayı etkin kullanamadıkları da düşünülebilir.

57) <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-bolgelere-gore-dagilimi> (Ziyaret tarihi 16.03.2021):

4. Hangi yaş aralığındasınız?

256 yanıt

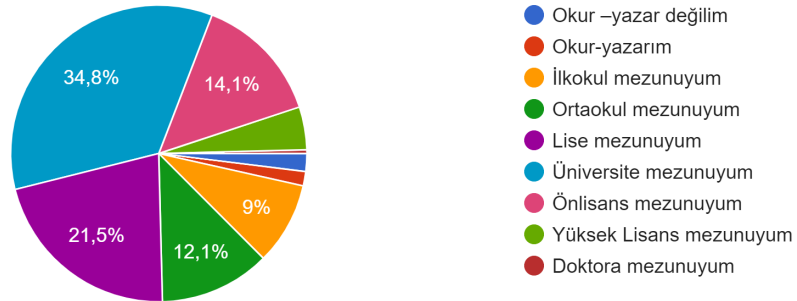
4. Hangi yaş aralığındasınız?

%20,3 18-30 yaş , %44,5 31-45 yaş , %30,9 46-60 yaş , %3,1 61 yaş ve üzeri.

Katılımcıların çoğunluğu 31-45 yaş aralığındadır. 61 yaş üzeri olan katılımcılar ise en az sayıdadır. Genç engelli kadınların örgüt çalışmalarına ve sosyal medya kullanımına daha ilgili oldukları düşünülebilir.

5. Eğitim durumunuz nedir?

256 yanıt

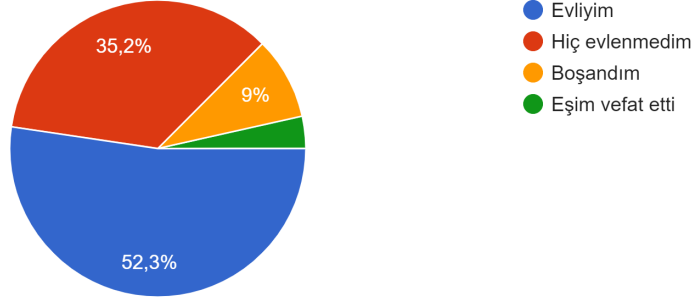
5. Eğitim durumunuz nedir?

%2 Okur-yazar değilim, %1,6 Okur-yazarım, %9 İlkokul mezunuyum, %12,1 Ortaokul mezunuyum, %21,5 Lise mezunuyum, %14,1 Ön lisans mezunuyum, %34,8 Üniversite mezunuyum, %4,7 Yüksek Lisans mezunuyum, %0,4 Doktora mezunuyum.

Katılımcıların çoğunluğu lise ve üstü eğitim almıştır. Derneklere ve teknolojiye erişme şansı bulan engelli kadınların eğitim düzeylerinin yüksek olması beklenen bir sonuçtur. Bu sonuç, STÖ'lerin liseden daha düşük eğitim almış engelli kadınların kapsanması için daha çok çalışma yapmaları gerektiğini göstermiştir

6. Medeni durumunuz nedir?

256 yanıt

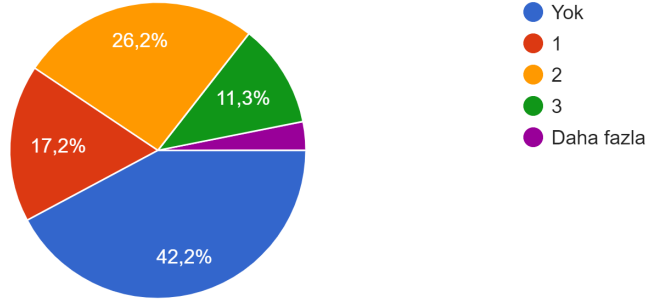
6. Medeni durumunuz nedir?

%52,3 Evliyim, %35,2 Hiç evlenmedim, %9 Boşandım, %3,5 Eşim vefat etti.

Katılımcılardan evli olanlar daha yüksek bir orandadır. Yayınlanan bir araştırmaya göre⁵⁸, Türkiye'deki kadınların %75,5'i evlidir. TÜİK verilerine göre,⁵⁹ 15+ yaş kadın nüfus içinde Türkiye'de hiç evlenmemiş kişilerin oranı %23,09'dur. Bu oranlar katılımcılarda daha düşüktür. Bu sonuç engelli kadınların evlenme konusunda engelsiz kadınlara göre ayrımcılığa uğradıklarını düşündürmektedir.

7. Çocuğunuz var mı?

256 yanıt

7. Çocuğunuz var mı?

%42,2 Yok, %17,2 1 çocuk, %26,2 2 çocuk, %11,3 3 çocuk, %3,1 Daha fazla çocuk.

Katılımcıların çoğu çocuk sahibidir. Çocuksuz katılımcılar açısından bakıldığında, yapılan bir çalışmaya göre⁶⁰ Türkiye'de 25-49 yaş arasındaki kadınların %40'ı çocuksuzdur ve bu sonuç araştırmayla uyumludur.

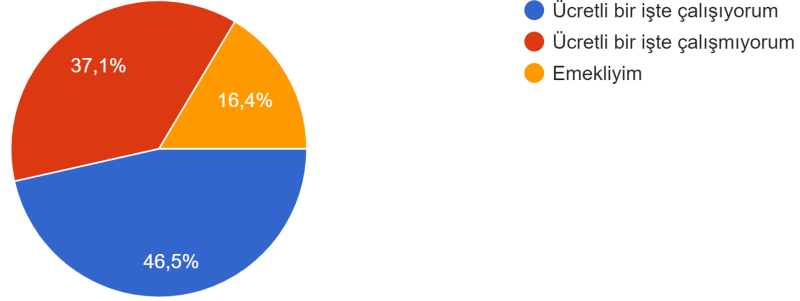
58) <https://www.turkiyeraporu.com/evlilik> (Ziyaret tarihi 16.03.2021):

59) <https://www.drdatastats.com/illere-gore-15-yas-hic-evlenmemis-kadin-nufus-ve-oranlar-2019-yili/> (Ziyaret tarihi 16.03.2021):

60) <https://kadem.org.tr/wp-content/uploads/2017/03/Degisen-Turkiyede-Kadin.pdf> (Ziyaret tarihi 16.03.2021):

8. Ücretli bir işte çalışıyor musunuz?

256 yanıt

8. Ücretli bir işte çalışıyor musunuz?

%46,5 Ücretli bir işte çalışıyorum, %37,1 Ücretli bir işte çalışmıyorum, %16,4 Emekliyim.

Katılımcılardan ücretli bir işte çalışanların oranı diğer gruplardan önemli ölçüde yüksektir.

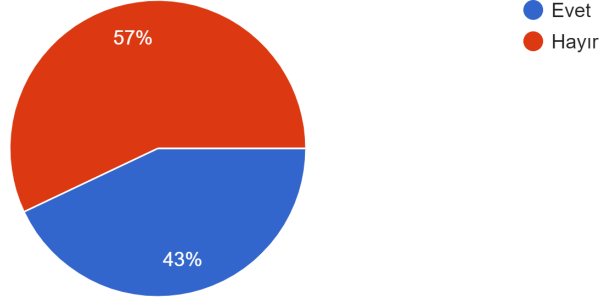
TÜİK verilerine⁶¹ göre işgücüne katılım oranı kadınlar için %34,5'tir, katılımcılarda bu oran daha yüksek görülmektedir. Bunun nedeninin, bu araştırmaya yüksek eğitilmiş ve çalışan engelli kadınların daha yüksek oranda katılmaları olduğu düşünülmektedir.

61) <https://www.ilo.org/ankara/projects/gender-equality/lang--tr/index.htm#:~:text=Kad%C4%B1nlar%2C%20T%C3%BCrkiye%20n%C3%BCfusunun%20neredeyse%20yar%C4%B1s%C4%B1n%C4%B1,%71%2C8'dir.> (Ziyaret tarihi 14.03.2021)

Engelli Kadınların Sivil Toplum Örgütleri İle İlişkisi

9. Bir sivil toplum örgütünde gönüllü müsünüz?

256 yanıt

9. Bir sivil toplum örgütünde gönüllü müsünüz?

% 43 Evet, %57 Hayır.

Bir sivil toplum örgütünde gönüllü olmayanlar çoğunluktadır. Ancak gönüllü olarak bir STÖ ile ilişkilendirilmiş engelli kadın oranı da göz ardı edilemeyecek durumdadır. Bazı katılımcılar bu sorunun ilham verici olduğunu, engelli olmayan insanların engelliler için gönüllü olabileceği fikrini değiştirip, engellilerin STÖ'lerde gönüllü olarak çalışabileceği fikrini doğurduğunu belirtmiştir.

10. Bir sivil toplum örgütüne üye misiniz?

256 yanıt

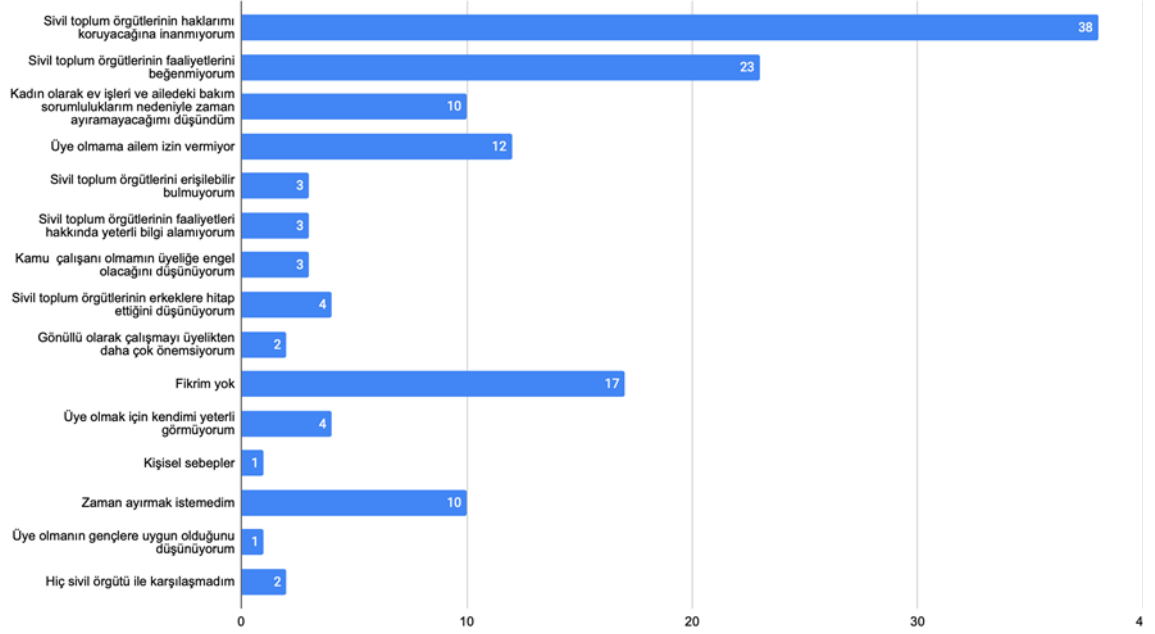

10. Bir sivil toplum örgütüne üye misiniz?

%40,2 Engellilerle ilgili bir sivil toplum örgütüne üyeyim, %2,3 Engellilerle ilgili olmayan bir sivil toplum örgütüne üyeyim, %6,3 Hem engellilerle ilgili olan hem de engellilerle ilgili olmayan sivil toplum örgütlerine üyeyim, %4,3 Bir sivil toplum örgütüne üye idim, fakat istifa ettim şu anda üye değilim %46,9 Şimdiye kadar bir sivil toplum örgütüne üye olmadım.

Katılımcıların çoğunluğu şimdiye kadar bir STÖ'ye üye olmadığını belirtmiştir. Önceden üye olmuş ancak istifa etmiş olanlarla birlikte düşünüldüğünde üye olmayanlar, katılımcıların yarısına ulaşmaktadır. Katılımcıların çok azı, engellilerle ilgili olmayan STÖ'lere üyedir. STÖ yönetimlerinin engeli kadınların üyeliğini artırma çalışmaları yapılması gerekmektedir.

11. Üye olmama nedeniniz nedir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

11. Üye olmama nedeniniz nedir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

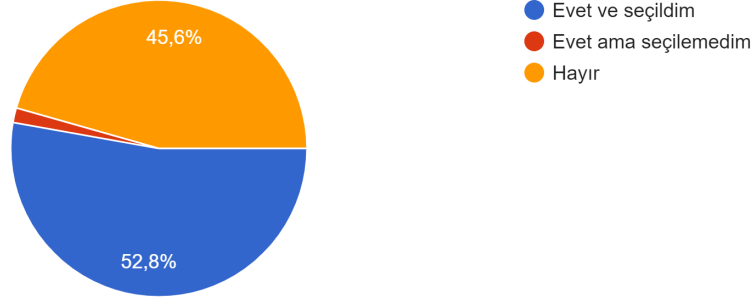
Yanıt sayısı olarak gösterilmiştir.

131 kişi yanıtlamıştır. 38 yanıt STÖ'lerin haklarımı koruyacağına inanmıyorum, 23 yanıt STÖ'lerin faaliyetlerini beğenmiyorum, 10 yanıt Kadın olarak ev işleri ve ailedeki bakım sorumluluklarım nedeniyle zaman ayıramayacağımı düşündüm, 12 yanıt Üye olmama ailem izin vermiyor, 3 yanıt STÖ'leri erişilebilir bulmuyorum, 3 yanıt STÖ'lerin faaliyetleri hakkında yeterli bilgi alamıyorum, 3 yanıt Kamu çalışanı olmamın üyeliğe engel olacağını düşünüyorum, 4 yanıt Sivil toplum örgütlerinin erkeklere hitap ettiğini düşünüyorum, 2 yanıt Gönüllü olarak hizmet etmeyi üyelikten daha çok önemsiyorum, 17 yanıt Fikrim yok, 4 yanıt Üye olmak için kendimi yeterli görmüyorum, 1 yanıt Kişisel sebepler, 10 yanıt Zaman ayırmak istemedim, 1 yanıt Üye olmanın gençlere uygun olduğunu düşünüyorum, 2 yanıt Hiç sivil toplum örgütü ile karşılaşmadım.

Üye olmayan katılımcıların çoğu, haklarının korunması konusunda STÖ'lere güvensizlik duymaktadır. Katılımcıların önemli bir bölümü toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin getirdiği aile ve bakım sorumlulukları nedeniyle üye olmadığını belirtirken, bilgisizlik ve kendine güvensizlik nedeniyle üye olmayan katılımcılar da bulunmaktadır.

12. Örgütünüzün yönetim kurulunda görev almak için aday oldunuz mu?

125 yanıt

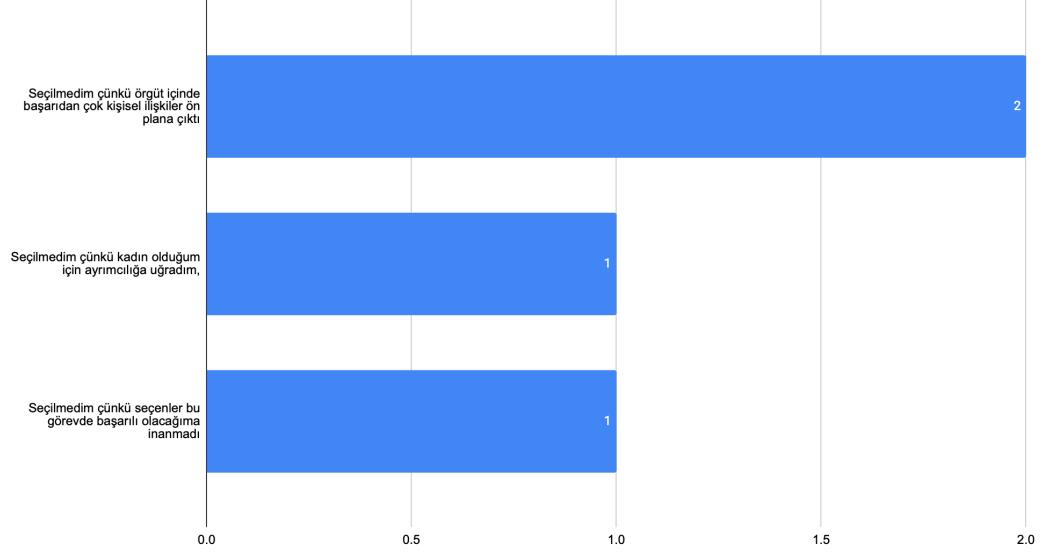

12. Örgütünüzün yönetim kurulunda görev almak için aday oldunuz mu?

%52,8 Evet ve seçildim, %1,6 Evet ama seçilemedim, %45,6 Hayır.

Bir STÖ'ye üye olan katılımcıların yarıdan fazlası yönetim kurulunda görev almak için aday olmuşken, yarıya yakını da aday olmamıştır. Aday olmuş ama seçilememiş olanların oranının düşüklüğü, katılımcıların seçilmeyi güvence altına aldıktan sonra aday olduklarını düşündürmektedir. Zihinsel engel grubu birey annesi katılımcıların bulunduğu derneklerde üyelerin ve yönetimin çoğunlukla kadınlardan oluştuğu bilinmektedir. Bu nedenle yönetime aday olmuş katılımcıların oranı yüksek çıkmıştır. Yönetime aday olmayan engelli kadınlar da azımsanmayacak orandadır.

13. Örgütünüzde yönetim kurulunda görev almak için aday olduğunuzda seçilmeme nedeniniz nedir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

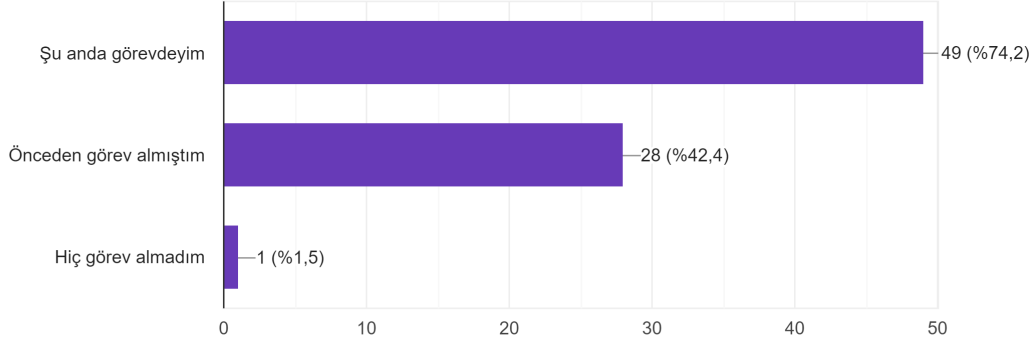
13. Örgütünüzde yönetim kurulunda görev almak için aday olduğunuzda seçilmeme nedeniniz nedir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Yanıt sayısı olarak gösterilmiştir.

2 katılımcı yanıtlamıştır. 2 yanıt Seçilmedim çünkü örgüt içinde başarıdan çok kişisel ilişkiler ön plana çıktı, 1 yanıt Seçilmedim çünkü kadın olduğum için ayrımcılığa uğradım, 1 yanıt Seçilmedim çünkü seçenler bu görevde başarılı olacağıma inanmadı.

Aday olup da seçilemeyen katılımcıların ifadelerine bakıldığında başarıdan çok kişisel ilişkilerin ön planda olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların kadın olduğu için ayrımcılığa uğradıklarını belirtmeleri ise STÖ'lerde objektif bir seçim yapılmadığını düşündürmektedir.

14. Örgütünüzde yönetim kurulunda görev aldınız mı? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz)
66 yanıt

14. Örgütünüzde yönetim kurulunda görev aldınız mı? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

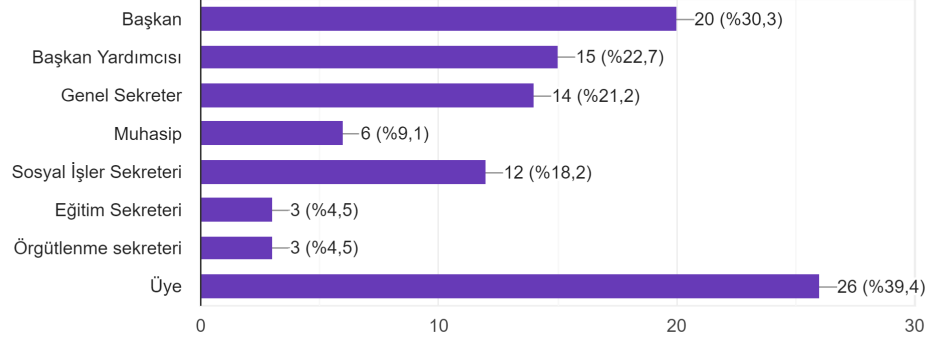
Yanıt sayısı olarak gösterilmiştir.

66 katılımcı bu soruyu yanıtlamıştır. 49 yanıt Şu anda görevdeyim, 28 yanıt Önceden görev almıştım, 1 yanıt Hiç görev almadım.

Bu soruda, hem önceden görev almıştım hem de şimdi görevdeyim seçeneklerinden her ikisini de işaretleyen katılımcılar olmuştur. İşaret sayısının katılımcı sayısından fazla olması bazı katılımcıların birden çok dönemde yönetimde kaldığı anlamına gelmektedir.

15. Görev aldıysanız hangi görevde bulundunuz? (Birden çok seçenek işaretleyebilirsiniz)

66 yanıt

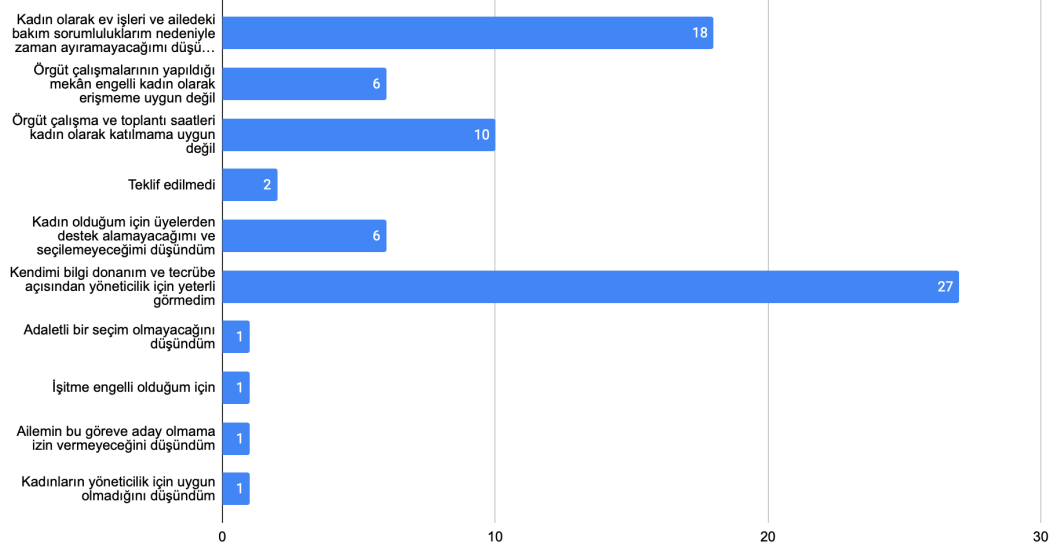
15. Görev aldıysanız hangi görevde bulundunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Yanıt sayısı olarak gösterilmiştir.

66 katılımcı bu soruyu yanıtlamıştır. 20 yanıt Başkan, 15 yanıt Başkan Yardımcısı, 14 yanıt Genel Sekreter, 6 yanıt Muhasip, 12 yanıt Sosyal İşler Sekreteri, 3 yanıt Eğitim Sekreteri, 3 yanıt Örgütlenme sekreteri, 26 yanıt Üye.

Yanıt sayısının katılımcı sayısından fazla olması bazı katılımcıların farklı dönemlerde birden çok görevde bulundukları anlamına gelmektedir. Zihinsel engel grubu birey annesi katılımcıların bulunduğu derneklerde üyeler ve yönetim çoğunlukla kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcılar arasında zihinsel engel grubu birey annesi oranı yüksektir. Bu nedenle başkan ve başkan yardımcısı katılımcıların oranı yüksek çıkmıştır. Karma örgütlerde kadınlara daha çok sosyal işler sekreterliği görevinin uygun görüldüğü bilinmektedir. Çıkan sonuç sosyal işler sekreterliğinin beklenenden daha az sayıda olduğunu göstermiştir. Zihinsel engel grubu birey annelerinin katılımının yüksek olması bu sonucu doğurmuştur.

16. Neden yönetim kurulunda görev almak için hiç aday olmadınız? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

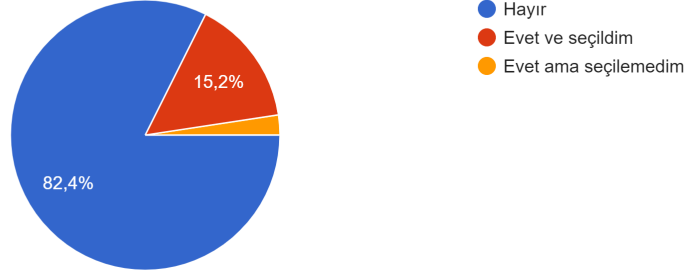
16. Neden yönetim kurulunda görev almak için hiç aday olmadınız? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

Yanıt sayısı olarak gösterilmiştir.

57 katılımcı yanıtlamıştır. 18 yanıt Kadın olarak ev işleri ve ailedeki bakım sorumluluklarım nedeniyle zaman ayıramayacağımı düşünüyordum, 6 yanıt Örgüt çalışmalarının yapıldığı mekân engelli kadın olarak erişimime uygun değil, 10 yanıt Örgüt çalışma ve toplantı saatleri kadın olarak katılmama uygun değil, 2 yanıt Teklif edilmedi, 6 yanıt Kadın olduğum için üyelere destek alamayacağımı ve seçilemeyeceğimi düşünüyordum, 27 yanıt Kendimi bilgi donanım ve tecrübe açısından yöneticilik için yeterli görmedim, 1 yanıt Adaletli bir seçim olmayacağını düşünüyordum, 1 yanıt İşitme engelli olduğum için, 1 yanıt Ailemin bu göreve aday olmama izin vermeyeceğini düşünüyordum, 1 yanıt Kadınların yöneticilik için uygun olmadığını düşünüyordum.

Yönetim kuruluna aday olmama nedenlerinin, kadın olmaktan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklı olduğu görülmektedir. Kadınların üstündeki bakım sorumluluğu, kadın olmanın yöneticiliğe uygun görülmeceği yargısı, örgütlerin konumu, mekânın özellikleri, çalışma ve toplantı saatlerinin kadınların katılımına uygun olmaması ve ailelerin kadınların kararlarında belirleyici olması adaylığı engelleyici olmuştur. Bir katılımcı ise işitme engelli olduğu için aday olmadığını belirtmiştir. İşitme engelli olmanın adaylık için engel oluşturmaması, engeline yönelik özel önlemler alınması gerekmektedir.

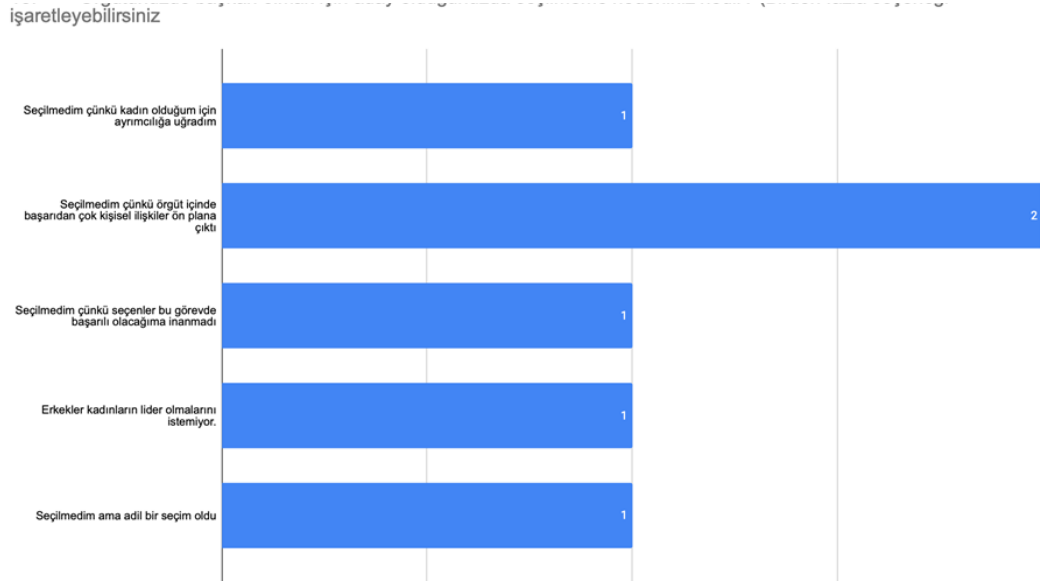
17. Örgüt Genel kurulunda başkan olmak için aday oldunuz mu?
125 yanıt

17. Örgüt Genel kurulunda başkan olmak için aday oldunuz mu?

% 82,4 Hayır, %15,2 Evet ve seçildim, %2,4 Evet ama seçilemedim.

Katılımcıların çoğu örgüt başkanlığı için aday olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların başkanlığın erkeklere uygun bir iş olduğu ya da seçilemeyeceği önyargısı nedeniyle aday olmadığını düşünülebilir.

18. Örgütünüzde başkan olmak için aday olduğunuzda seçilmeme nedeniniz nedir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

Yanıt sayısı olarak gösterilmiştir.

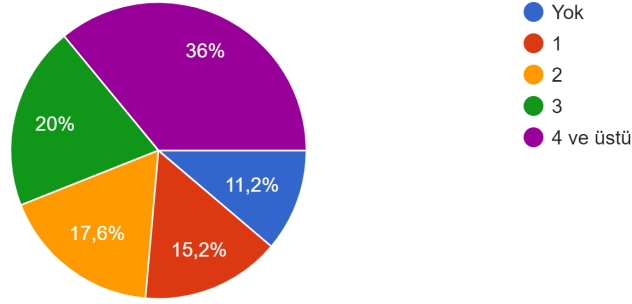
3 katılımcı yanıtlamıştır. 1 yanıt Seçilmedim çünkü kadın olduğum için ayrımcılığa uğradım, 1 yanıt Seçilmedim çünkü örgüt içinde başarıdan çok kişisel ilişkiler ön plana çıktı, 1 yanıt Seçilmedim çünkü seçenler bu görevde başarılı olacağıma inanmadı, 1 yanıt Erkekler kadınların lider olmalarını istemiyor, 1 kişi Seçilmedim ama adil bir seçim oldu.

Başkanlığa aday olup seçilmeme nedenlerine bakıldığında toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle seçilememe ön plana çıkmaktadır.

Engelli Kadınların Sivil Toplum Örgütlerinin Yönetimini Etkileme Kapasitesi

19. Örgütünüzün yönetim kurulunda kaç kadın yönetici var?

125 yanıt

19. Örgütünüzün yönetim kurulunda kaç kadın yönetici var?

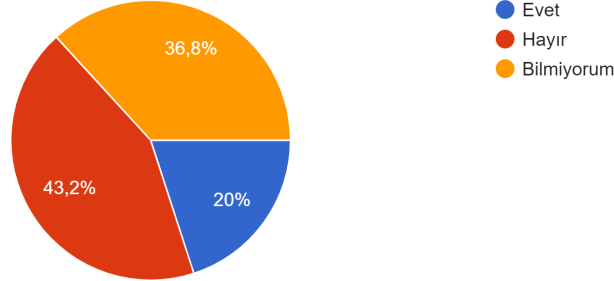
%36 Yok, %15'i 1 kadın, %17,6'sı 2 kadın, %20'si 3 kadın, %36'sı 4 kadın ve üstü.

Katılımcıların üçte biri örgüt yönetim kurulunda kadın yönetici olmadığını belirtmiştir. Engelli kadınların sorun ve gereksinimlerinin görülebilir olması ve buna ilişkin çalışmalar planlanması ancak yönetim kurullarında yer almaları ile mümkün olabilir.

Engellilerin yarısının kadın olduğu düşünüldüğünde, engelli örgütlerinde yönetimin yarısının da kadınlardan oluşması beklenir. Ancak bu durumda, engelli kadınların örgütlere üye olmalarını, kararlara katılmalarını, kararların kendi gereksinimleri doğrultusunda alınmasını sağlayacağı ortadadır. Sadece erkeklerin yer aldığı ya da 3'den az sayıda kadın yöneticinin yer aldığı yönetim kurullarında kararların erkeklerin gündemine uygun olarak çıkması beklenen bir durumdur.

20. Örgütünüzde kadınların yönetim kurulunda görev almasını kolaylaştırmaya yönelik (kota vb.) yazılı bir düzenleme var mı?

125 yanıt

20. Örgütünüzde kadınların yönetim kurulunda görev almasını kolaylaştırmaya yönelik (kota vb.) yazılı bir düzenleme var mı?

%20 Evet, %43,2 Hayır, %36,8 Bilmiyorum.

Hayır diye yanıtlayanlar evet diyenlerin iki katından fazladır. Katılımcıların sadece beşte birinin örgütünde yazılı düzenleme olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra yüksek oranda bilmiyorum yanıtının verilmesi kadınların yönetim kuruluna ilişkin yazılı düzenlemelerle ve yönetimde kadın temsiliyetine ilişkin ilgili ya da bilgili olmadıklarını göstermektedir.

Yönetimde kadınların yer almaları örgüt içinde daha etkin rol almalarını sağlar. Kadınların yönetimi erkeklerle yarı yarıya paylaşması kendiliğinden gerçekleşecek bir durum değildir. Ancak kota benzeri yazılı düzenlemelerle sağlanabilir.

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair sözleşmenin 3. ve 4. Maddelerinde: Kadın ve erkek eşitliğini fiilen sağlamak için taraf devletlerce alınan geçici özel önlemlerden söz edilmiştir.⁶²

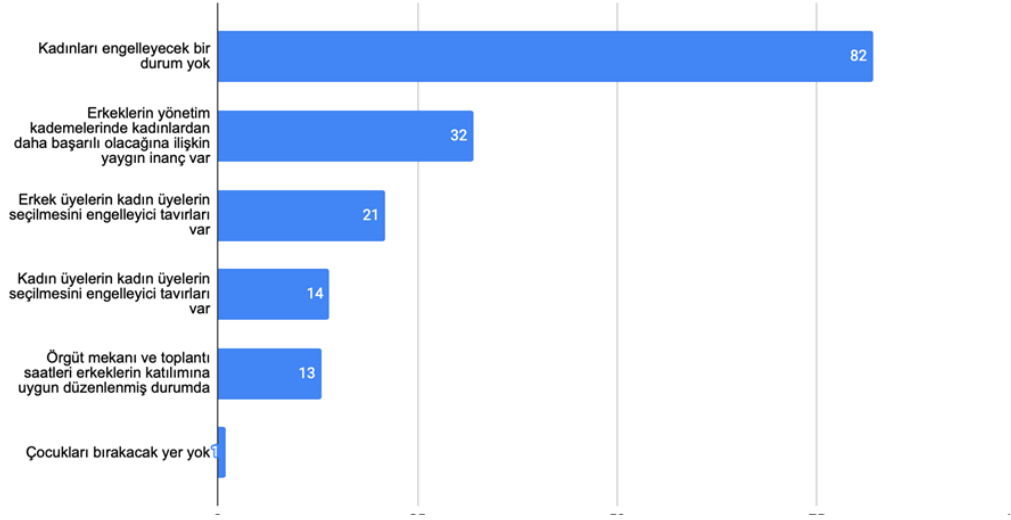
Engelli Hakları Komitesi, Engelli Kadınlar ve Kız Çocukları Üzerine Genel Yorum (2016) No. 3⁶³'te engelli kadınların karar mekanizmalarına katılımları ile ilgili saptamalarda bulunmuştur. Engelli hakları Sözleşmesinin 6. Maddesine vurgu yaparak, Taraf Devletlere insan haklarına dayalı bir yaklaşım ve gelişme perspektifiyle engelli kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının ilerletilmesi, korunması ve uygulanmasına dair Sözleşme maddelerine uyulması için yol göstermelidir yorumunu yapmıştır.

Engelli örgütlerinde engellilerin ayrımcılığa uğrayan bir kesim olduğu ve engelli kadınların da çoklu ayrımcılığa uğradığı düşünüldüğünde yönetim kurullarında yarı yarıya temsil edilmeleri idealdir.

62) <https://www.turkhukuksitesi.com/showthread.php?t=13906> (Ziyaret tarihi 16.03.2021)

63) <https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2018/02/BM-Genel-Yorum-No.3-Engelli-Kad%C4%B1nlar-ve-K%C4%B1z-%C3%87ocuklar%C4%B1.docx> (Ziyaret tarihi 16.03.2021)

21. Örgütünüzde kadınların yönetim kurulunda görev almasını engellemeye yönelik bir durum var mı? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

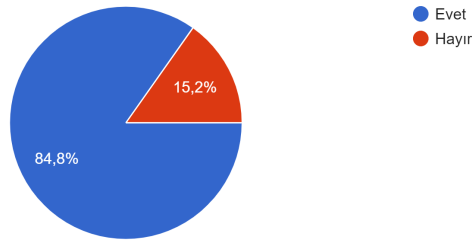
21. Örgütünüzde kadınların yönetim kurulunda görev almasını engellemeye yönelik bir durum var mı? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz)

125 katılımcı yanıtlamıştır. 82 yanıt Kadınları engelleyecek bir durum yok, 32 yanıt Erkeklerin yönetim kademelerinde kadınlardan daha başarılı olacağına ilişkin yaygın inanç var, 21 yanıt Erkek üyelerin kadın üyelerin seçilmesini engelleyici tavırları var, 14 yanıt Kadın üyelerin kadın üyelerin seçilmesini engelleyici tavırları var, 13 yanıt Örgüt mekânı ve toplantı saatleri erkeklerin katılımına uygun düzenlenmiş durumda, 1 yanıt Çocukları bırakacak yer yok.

Katılımcıların çoğu kadınları engelleyici bir durum olmadığını belirtmiştir. Bu, yasal olarak engelleyici bir durum olmadığı biçiminde kabul edilebilir. Engelleyici durum olduğunu işaretleyen katılımcılar toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapmıştır. Bu durum STÖ'lerde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin egemen olduğunu ortaya koymuştur.

22. Engelli kadın üye ya da gönüllü olarak, örgütünüzün gerçekleştirdiği çalışmalara, eğitimlere, sosyal etkinliklere vb. katılıyor musunuz?

125 yanıt

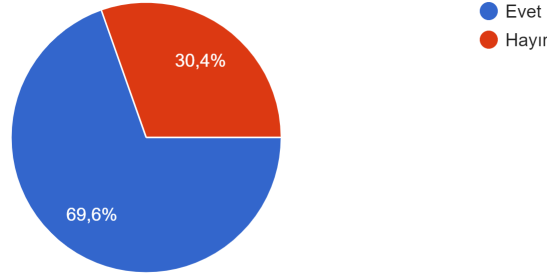
22. Engelli kadın üye ya da gönüllü olarak, örgütünüzün gerçekleştirdiği çalışmalara, eğitimlere, sosyal etkinliklere vb. katılıyor musunuz?

% 84,8 Evet, %15,2 Hayır.

Katılımcıların çoğunluğu örgütün çalışmalarına etkin olarak katıldıklarını ifade etmişlerdir.

23. Örgütünüzde yönetici olmayan engelli kadın üyelerin çalışmalara aktif katılımını sağlamaya yönelik çalışmalar yapıyor mu?

125 yanıt

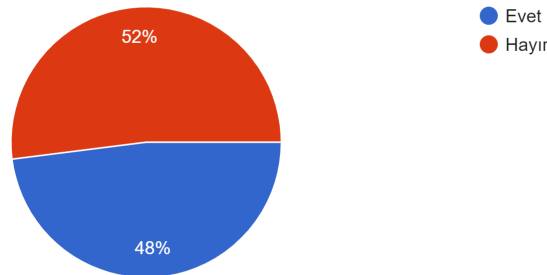
23. Örgütünüzde yönetici olmayan engelli kadın üyelerin çalışmalara aktif katılımını sağlamaya yönelik çalışmalar yapıyor mu?

%69 Evet, %34,4 Hayır.

Katılımcıların çoğunluğu yönetici olmayan kadınların çalışmalara etkin katılımını sağlamaya yönelik faaliyetler olduğunu belirtmiştir. Ancak böyle çalışmalar olmadığını söyleyen katılımcıların %34,4 oranında olması da önemlidir.

24. Örgütünüzde yönetim kuruluna sunmak üzere engelli kadınlarla taleplerinizi ve ihtiyaçlarınızı belirleyecek toplantılar yapıyor musunuz?

125 yanıt

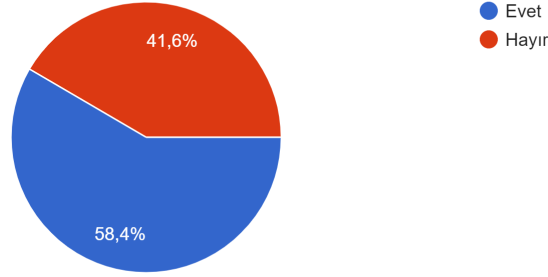
24. Örgütünüzde yönetim kuruluna sunmak üzere engelli kadınlarla, taleplerinizi ve ihtiyaçlarınızı belirleyecek toplantılar yapıyor musunuz?

%48 Evet, %52 Hayır.

Katılımcıların yarıya yakını talep ve gereksinimlerini yönetim kuruluna sunmak üzere toplantılar yaptıklarını belirtirken yarısından fazlası böyle toplantılar yapmadıklarını belirtmiştir. Bu durumda STÖ yönetimlerinin yarısının engelli kadınların beklentilerinden haberdar olacağı bir mekanizma oluşturmadığı, kadınların da sorun ve taleplerini iletmek için bir strateji geliştirmediği görülmüştür.

25. Örgütünüzde yönetim kurulunda alınacak kararları engelli kadınlar yararına olacak şekilde etkileyebiliyor musunuz?

125 yanıt

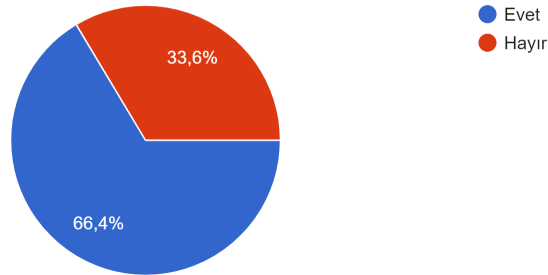
25. Örgütünüzde yönetim kurulunda alınacak kararları engelli kadınlar yararına olacak şekilde etkileyebiliyor musunuz?

%58,4 Evet, %41,6 Hayır.

Katılımcıların çoğunluğu kararları engelli kadınlar yararına etkileyebildiklerini söylerken, etkileyemediğini söyleyenlerin oranı da azımsanmayacak düzeydedir.

26. Örgütünüzün yönetim kurulunda engelli kadınların taleplerini ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik duyarlı bir yaklaşım ve çaba olduğunu düşünüyor musunuz?

125 yanıt

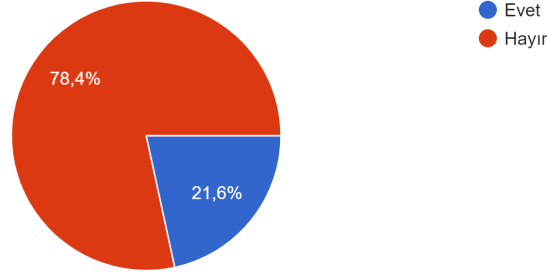
26. Örgütünüzün yönetim kurulunda engelli kadınların taleplerini ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik duyarlı bir yaklaşım ve çaba olduğunu düşünüyor musunuz?

%66,4 Evet, %33,6 Hayır.

Katılımcıların çoğu yönetim kurulunda engelli kadınların taleplerini ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik duyarlı bir yaklaşım ve çaba olduğunu düşünmüştür. Üçte birlik oran ise duyarlılık olmadığını belirtmiştir.

27. Örgüt içinde engelli kadın olmanız nedeniyle ayrımcılığa ya da bir hak ihlaline (taciz, hakkınızın yenmesi vb.) uğradığınız mı?

125 yanıt

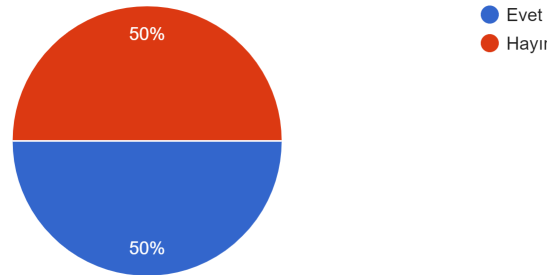
27. Örgüt içinde engelli kadın olmanız nedeniyle ayrımcılığa ya da bir hak ihlaline (taciz, hakkınızın yenmesi vb.) uğradınız mı?

%21 Evet, 78,4 Hayır.

Katılımcıların çoğu örgüt içinde engelli kadın olması nedeniyle ayrımcılığa ya da bir hak ihlaline uğramadığını söylerken beşte biri hak ihlaline uğradığını belirtmiştir. Hak temelli mücadelede ayrımcılığa ya da bir hak ihlaline uğrayan bir kişi bile olsa, buna izin vermemek STÖ'lerin yükümlülüğüdür.

28. Örgüt içinde ayrımcılığa ya da hak ihlaline (taciz, hakkınızın yenmesi vb.) uğradığınızda örgüt yönetimi size destek oldu mu?

32 yanıt

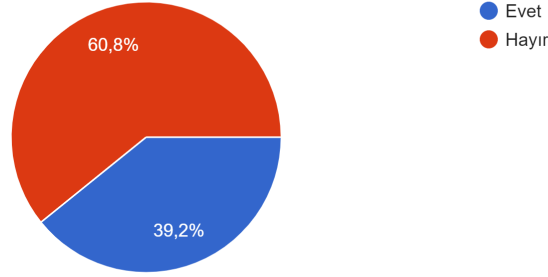
28. Örgüt içinde ayrımcılığa ya da hak ihlaline (taciz, hakkınızın yenmesi vb.) uğradıysanız örgüt yönetimi size destek oldu mu?

%50 Evet, %50 Hayır.

Örgüt içinde hak ihlaline uğradığını söyleyen katılımcıların yarısı örgüt yönetiminden destek gördüğünü, yarısı ise destek görmediğini belirtmiştir. İstenen, hak ihlaline uğrayan herkesin destek görmüş olmasıdır. Gerekli müdahalelerde bulunmak STÖ'lerin yükümlülüğüdür. STÖ'ler üyelerinin hak ihlallerine uğramaları karşısında mücadele etmelidir.

29. Örgüt dışında engelli kadın olmanız nedeniyle ayrımcılığa ya da bir hak ihlaline (taciz, hakkınızın yenmesi vb.) uğradığınız mı?

125 yanıt

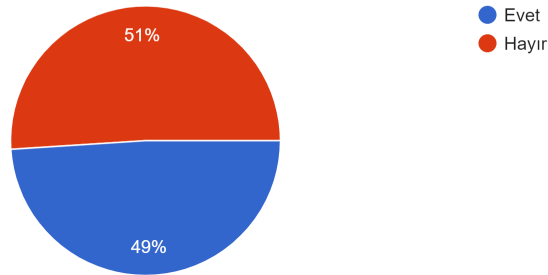
29. Örgüt dışında engelli kadın olmanız nedeniyle ayrımcılığa ya da bir hak ihlaline (taciz, hakkınızın yenmesi vb.) uğradınız mı?

%39,2 Evet, %60,8 Hayır.

Katılımcıların çoğu örgüt dışında engelli kadın olması nedeniyle ayrımcılığa ya da bir hak ihlaline uğramadığını söylerken üçte birinden fazlası hak ihlaline uğradığını belirtmiştir.

30. Örgüt dışında ayrımcılığa ya da hak ihlaline (taciz, hakkınızın yenmesi vb.) uğradığınızda, örgüt yönetimi size destek oldu mu?

49 yanıt

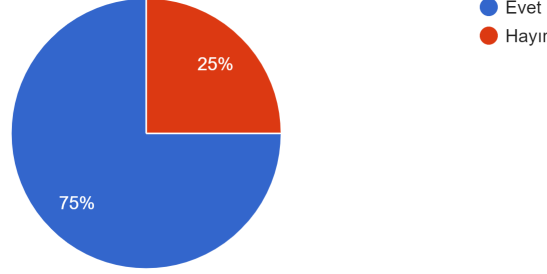
30. Örgüt dışında ayrımcılığa ya da hak ihlaline (taciz, hakkınızın yenmesi vb.) uğradıysanız, örgüt yönetimi size destek oldu mu?

%49 Evet, %51 Hayır.

Örgüt dışında hak ihlaline uğradığını söyleyen katılımcıların yarısına yakını örgüt yönetiminden destek gördüğünü, yarısından biraz fazlası ise destek görmediğini belirtmiştir. İstenen, hak ihlaline uğrayan herkesin destek görmüş olmasıdır. STÖ'ler üyelerinin hak ihlallerine uğramaları karşısında mücadele etmelidir.

31. Engelli kadınların haklarını savunmak için sadece engelli kadın üyelerden oluşan bir örgüt kurulmasını önemli ve gerekli buluyor musunuz

256 yanıt

31. Engelli kadınların haklarını savunmak için sadece engelli kadın üyelerden oluşan bir örgüt kurulmasını önemli ve gerekli buluyor musunuz?

%75 Evet, %25 Hayır.

Katılımcıların önemli bir çoğunluğu engelli kadın örgütü kurulmasını önemli ve gerekli bulurken, dörtte birlik bölümü önemli ve gerekli bulmamıştır. Türkiye’de kurulan pek çok kadın örgütü, kadınlarla ilgili ayrımcılık ve hak ihlalleri konularında önemli kazanımlar elde etmiştir. Ülkemizde üç engelli kadın örgütü vardır. Engelli kadın örgütlerinin sayılarının artarak engelli kadın mücadelesini büyütmeleri, hak savunuculuğu yapmaları ve kazanımlar elde etmeleri gerekmektedir.

Katılımcılardan Gelen Öneriler

32. Engelli kadınların sivil toplum örgütlerinin yönetim kurullarında daha çok yer almaları için neler yapılmasını önerirsiniz? Lütfen yazınız.

Katılımcıların engelli kadınların sivil toplum örgütlerinin yönetim kurullarında daha çok yer almaları için ifade ettikleri öneriler aşağıdaki başlıklarda gruplanmıştır:

Katılımcıların, kadınların karar mekanizmalarına katılımını sağlayıcı politika belgeleri ve örgütlerde yazılı düzenlemelerle ilgili önerileri:

- 1) Engelli kadınların karar mekanizmalarına etkin katılımı için STÖ temsilcileri kamuoyu yaratacak kampanyalar ve ilgili kamu kurumlarıyla lobi faaliyetleri yaparak bu konunun devlet politikası haline gelmesi için çalışmalar yürütmeli.
- 2) Yönetim kurullarında kadın erkek eşit temsiliyetinin hayata geçirilmesi için kota düzenlemesi yapılmalı ve uyulması için yaptırımlar düzenlenmeli.
- 3) Erkek yöneticilerin kaç dönem seçileceği düzenlenmeli. Kadınların seçilme dönemleri kısıtlanmamalı.
- 4) Yönetim kurulunda toplumsal cinsiyet eşitliğinden sorumlu başkan yardımcılığı görevi oluşturulmalı ve bu görev tüzükte yer almalı.
- 5) Engelli kadınlar için örgüt içinde tacize, ayrımcılığa meydan vermeyecek güvenli bir ortam sağlanmalı. Böyle bir durum söz konusu olduğunda kadınların kendilerini ifade edebileceği ve başvurabileceği kurullar oluşturulmalı.

- 6) STÖ'lerde kadın meclisi kurulmalı.
- 7) STÖ yönetiminde ahabap çavuş ilişkilerine göre değil liyakate göre yer almak sağlanmalı.

Katılımcıların toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayıcı çalışmalarla ilgili önerileri:

- 8) STÖ'ler toplumun engelli kadına bakış açısının değişmesi için çalışma yapmalı.
- 9) Engelli kadınların STÖ'ye erişimle ilgili sorunları göz önünde tutulmalı.
- 10) STÖ'ler sadece kentlerde hizmet vermemeli. Köylere ulaşımın sağlanması için ve oradaki kadınların dernek faaliyetlerine etkin bir biçimde katılabilmesi için köylere yakın mekânlarda şubeler kurulmalı.
- 11) Bakım yükü ağır olan kadınların daha etkin olabilmesi için STÖ'lerde çocuklarına uygun mekân düzenlenmeli.
- 12) STÖ'lerin çalışma zamanları kadınlara uygun olarak planlanmalı.
- 13) STÖ'lerde kadınların başarılı olabileceğinin görülmesi için "örgütler erkek işidir" önyargısı kırılmalı ve fırsat eşitliği sağlanmalı.
- 14) Kadınların başkanlığa seçilmesi konusunda, lider olan erkekler, erkek üyelerin olumsuz kalıp yargılarını kırmak için kadınları destekleyici çalışma yapmalı.
- 15) Kadınların yönetime katılması için geçerli olan başarı ölçütleri erkekler için de geçerli olmalı.
- 16) Yönetimde kadınlar vitrin olarak görülmemeli, nitelikleri ön plana çıkarılarak birey oldukları fark edilmeli.

Katılımcıların bilinçlendirme çalışmaları ile ilgili önerileri:

- 17) Engelli kadınların STÖ'lere üye olabilmesi için bilgilendirici materyal (belge, video vb.) hazırlanarak örgütün internet sitesinde yer almalı.
- 18) Engelli kadınlara, STÖ'lere üye olmanın yasal bir hak olduğu ve bu durumdan hiç bir şekilde zarar görmeyecekleri eğitimlerle anlatılmalı.
- 19) STÖ yönetim kurulu, engelli kadınlarla birebir iletişim kurma ve aile ziyaretleri yapma yoluyla üye olabilmelerini teşvik edici çalışmalar yapmalı.
- 20) Engelli kadınların STÖ çalışmalarına katılabilmesi için aileleriyle görüşülmeli.
- 21) Eş baskısı nedeniyle STÖ'lerde etkin olamayan kadınların eşlerine yönelik çalışmalar gerçekleştirilmeli.
- 22) Kadınların teknolojiyi etkin kullanmalarına destek olunmalı.
- 23) STÖ yönetim kurullarına donanımlı ve birikimli engelli kadınların seçilmesine özen gösterilmeli.
- 24) Yönetimde etkin ve başarılı kadınlar cesaretlendirici rol model olarak ön plana çıkarılmalı, başkanlık ve yönetim kuruluna seçilme ve örgüt içi mücadele deneyimleri engelli kadınlarla paylaşılmalı, bu çalışmaların sosyal medyada yer alması sağlanmalı.
- 25) STÖ'lerde kadınların yönetici olabilmelerine yönelik, yöneticilikte gerekli donanım, nitelik, bilgi ve birikimin sağlanması için yönetim, yönetişim, yönetim hukuku, iletişim becerileri, halkla ilişkiler ve kadının insan hakları gibi konularda

eğitimler, toplantılar, atölye çalışmaları ve özgüven yükseltici etkinlikler düzenlenmeli.

26) STÖ'lerde erkek üyelere yönelik toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayıcı, kadınların örgüt sürecine katılmalarını kolaylaştırıcı, kadınlara karşı olumsuz kalıp yargıları kırıcı eğitim çalışmaları yapılmalı.

27) STÖ'lerde kadınların gereksinimlerine göre meslek edindirme kursları çeşitlendirilmeli ve kadın katılımının artırılması için kadınlarla birebir iletişim kurularak cesaretlendirici çalışmalar yapılmalı.

28) STÖ'lerde erkek egemen zihniyeti değiştirici ve dönüştürücü eğitimlerin yapılması zorunlu hale getirilmeli.

29) STÖ'lerde kadın yönetici sayısını arttırmak için projeler yapılmalı.

Katılımcıların STÖ'lerdeki havanın olumlu iletişimi destekleyici olmasını sağlayıcı önerileri:

30) Engelli kadınların sorun ve deneyimlerinin paylaşıldığı ortamlar yaratılmalı.

31) STÖ yönetim kurulu, engelli kadınların örgütlenme sorunları, düşünce, duygu ve gereksinimleri hakkında toplantılar düzenlemeli ve sonuçlarına uygun çalışmalar yapmalı.

32) Engelli kadınlar için kadın dayanışmasını güçlendirici ortam yaratılmalı.

33) STÖ'lerde kadın adayların birbiriyle rekabeti, adil, saygılı, ayrımcılık içermeyen ve samimiyet çerçevesinde sürdürülmeli.

34) Kadın üyeler iş birliği içinde hak savunuculuğu yapmalı.

35) STÖ'lerde çalışan kadınların gücü ve emekleri görünür olmalı.

36) STÖ'lerde engelli kadınların fikirlerini özgürce ortaya koyabileceği ve değer görebileceği bir iletişim ortamı yaratılmalı.

37) Kadınlara STÖ çalışmalarında erkekler tarafından müdahale edilmemeli ve özerklik tanınmalı. Kadının başarısı kadına mal edilmeli ve bu durum yönetim kuruluna girmesinde önemli olmalı.

38) STÖ'lerde kadınların başarı gösterebilmesi için erkeklerden kat kat fazla çaba harcamak zorunda kalmayacağı bir çalışma ortamı sağlanmalı.

Örgütler arası ilişkileri güçlendirme ve işbirliğiyle ilgili önerileri:

39) Engelli kadın STÖ'lerinin sayısı artmalı.

40) Engelli STÖ'leri, engelli kadınların, kadın STÖ'leri ve diğer STÖ'lerde etkin yer alması için çalışmalar yürütmeli.

41) Engelli STÖ'leri ile kadın örgütleri ve engelli kadın örgütleri arasındaki ilişkiyi güçlendirmek için ayrımcılıkla mücadele, eğitim, sağlık, medya gibi alanlarda ortak proje ve çalışmalar yapılmalı.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Bu çalışmada engelli kadınların STÖ'lere gönüllü olmak, üye olmak yönetim kuruluna aday olmak ve başkan olmak düzeylerinde katılımlarla kendilerini ifade etme ve talep ve gereksinimlerine karşılık bulma durumları araştırılmıştır.

Araştırmaya 256 kadın katılmıştır. Katılımcıların en yüksek oranı %25,4 ile görme engellidir. En düşük oran %1,6 ile psikososyal ruhsal engellilerdir.

Katılımcıların % 64,8'i 18-45 yaş aralığındadır.

Katılımcıların %52,3'ü evli ve %57,8'i çocuk sahibidir.

Katılımcıların %51,2'si bir STÖ'ye üye değildir. Üye olmayan katılımcıların çoğu, haklarının korunması konusunda STÖ'lere güvensizlik duymaktadır. Katılımcılar arasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin getirdiği aile ve bakım sorumlulukları nedeniyle üye olmadığını belirtenler vardır. Bilgisizlik ve kendine güvensizlik nedeniyle üye olmayan katılımcılar da bulunmaktadır.

Bir STÖ'ye üye olan katılımcıların yarıdan fazlası yönetim kurulunda görev almak için aday olmuşken, yarıya yakını da aday olmamıştır. Seçilen katılımcıların bazıları STÖ'de farklı dönemlerde birden çok görevde bulunmuştur

Aday olup da seçilemeyen katılımcıların, başarıdan çok kişisel ilişkilerin ön planda olduğunu ve kadın olduğu için ayrımcılığa uğradığını söylemesi STÖ'lerde objektif bir seçim yapılmadığını düşündürmektedir.

Yönetim kuruluna aday olmama nedenlerinin, kadın olmaktan ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklı olduğu görülmüştür. Kadınların üstündeki bakım sorumluluğu, kadın olmanın yöneticiliğe uygun görülmeceği yargısı, örgütlerin konumu, mekânın özellikleri, çalışma ve toplantı saatlerinin kadınların katılımına uygun olmaması ve ailelerin kadınların kararlarında belirleyici olması adaylığı engelleyici olmuştur.

Katılımcıların %82,4'ü STÖ başkanlığı için aday olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların başkanlığın erkeklere uygun bir iş olduğu ya da seçilemeyeceği önyargısı nedeniyle aday olmadığını düşünebilir.

STÖ'de başkan olmak için aday olduğunda seçilmeme nedenlerine bakıldığında, toplumsal cinsiyet eşitsizliği nedeniyle seçilememe ön plana çıkmaktadır.

Katılımcıların üçte biri STÖ yönetim kurulunda kadın yönetici olmadığını belirtmiştir.

Katılımcıların sadece %20'sinin örgütünde kadınların yönetim kurulunda görev almasını kolaylaştırmaya yönelik (kota vb.) yazılı bir düzenleme olduğu görülmüştür.

STÖ’de kadınların yönetim kurulunda görev almasını engellemeye yönelik bir durum var mı sorusunu yanıtlayan 125 katılımcının 82’si olmadığını belirtmiştir. Engelleyici durum olduğunu işaretleyen katılımcılar toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapmıştır.

Katılımcıların %52’si talep ve gereksinimlerini yönetim kuruluna sunmak üzere toplantılar yapmadıklarını belirtmiştir. Bu durumda STÖ yönetimlerinin yarısının engelli kadınların beklentilerinden haberdar olacağı bir mekanizma oluşturmadığı, kadınların da sorun ve taleplerini iletmek için bir strateji geliştirmediği görülmüştür.

Katılımcıların %78,4’ü örgüt içinde engelli kadın olması nedeniyle ayrımcılığa ya da bir hak ihlaline uğramadığını söylerken, %21,2’si hak ihlaline uğradığını belirtmiştir. Hak temelli mücadelede ayrımcılığa ya da bir hak ihlaline uğrayan bir kişi bile olsa, buna izin vermemek STÖ’lerin yükümlülüğüdür. Örgüt içinde hak ihlaline uğradığını söyleyen katılımcıların yarısı örgüt yönetiminden destek gördüğünü, yarısı ise destek görmediğini belirtmiştir.

Katılımcıların %60,8’i örgüt dışında engelli kadın olması nedeniyle ayrımcılığa ya da bir hak ihlaline uğramadığını söylerken, %39,2’si hak ihlaline uğradığını belirtmiştir. Örgüt dışında hak ihlaline uğradığını söyleyen katılımcıların yarısına yakını örgüt yönetiminden destek gördüğünü, yarısından biraz fazlası ise destek görmediğini belirtmiştir.

Katılımcıların %75’i engelli kadın örgütü kurulmasını önemli ve gerekli bulurken, %25’i önemli ve gerekli bulmamıştır

Ayrımcılığın ve eşitsizliğin toplumun her alanında yaşandığı düşünüldüğünde ayrımcılıkla ve eşitsizlikle mücadele etme işlevi olan STÖ’lerde de görülmesi şaşırtıcı olmamıştır. Bu araştırma, engelli kadınların yaşadığı eşitsizliğin farkına varılması ve mücadele edilmesi gereken bir alan olduğunu ve yapılması gerekenlerin tartışıldığı bir çalışma olmuştur. Araştırma sonuçlarının kamuoyu ile yaygın paylaşımı sağlandığında mücadele güçlenecektir.

Öneriler

Bu bölümde görüşmeler, gözlemler, deneyimler ve araştırma bulgularına dayanarak geliştirilen önerilere yer verilmiştir:

Veri Oluşturulması

Engellilikle ilgili verilerin artırılması gereklidir. Literatür taramasında Türkiye’de engellilerle, kadınlarla ve engelli kadınlarla ilgili yaygın araştırmalardan edinilmiş verilerin güncel olmadığı, güncel verilerin tüm engellileri kapsamadığı, verilerde cinsiyete duyarlılık olmadığı gibi eksiklikler belirlenmiştir. Engelli sayısı, engellilerin cinsiyete göre dağılımı, engelli kadınlara ilişkin demografik veriler, engelli STÖ’lerinde üye ve yönetim kurullarında kadın erkek oranı, kadın STÖ’lerine ilişkin sayısal veriler, kadın derneklerindeki engelli kadın üye oranı, yönetim kurullarında engelli kadın oranı vb. pek çok konuda yaygın araştırmalar yapılmalıdır. Engelli kadınlarla ilgili araştırmalar desteklenmelidir. Bu araştırmaların planlanmasından başlanarak her aşamasında engelli kadınların etkin katılımı sağlanmalıdır.

Devletin Yükümlülükleri

Devlet, imzalanan uluslararası belgelerde güvenceye alınmış haklardan engelli kadınların yararlanmalarını sağlayıcı özel önlemler almalıdır. Politikalar, yasalar ve hizmetler düzenlenirken engelli kadınlara danışılmalı ve bu sürece etkin olarak dâhil edilmelidir. Engelli kadınların STÖ'lere katılımlarını engelleyen toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin getirdiği aile ve bakım sorumluluklarının paylaşılması için kurumsal mekanizmalar oluşturulmalıdır.

Engelli kadınlarla ilgili bakış açısının değiştirilmesi karar mekanizmalarına katılım için çok önemlidir. Engelli kadınların sorun ve gereksinimlerinin görülebilir olması ve buna ilişkin çalışmalar planlanması ancak yönetim kurullarında yer almaları ile mümkün olabilir. Toplumda yaygın olan engelli kadınlara yönelik acıma, merhamet, aşırı koruyuculuk vb. bakış açısının değiştirilerek yerine, engelli kadınların tüm insan haklarıyla donanmış eşit insanlar olduğu ve haklardan yararlanmak için gerekli tüm çalışmaların yapılması, eşitlik sağlanana dek özel önlemler alınması gerektiği biçimindeki hak temelli bakış açısının yerleştirilmesi gereklidir. Devlet bu değişimi sağlamaya yönelik çalışmalar, kampanyalar yapmalıdır.

STÖ'lerin Yükümlülükleri

STÖ'lerde engelli kadınların üye olmalarının ve karar alma süreçlerinin desteklenmesi, gereksinimlerini ve seçimlerini etkin bir şekilde duyurabilmeleri için önemlidir. Bu konuda STÖ yönetimlerinin ve erkek üyelerin farkındalıklarının artırılması için çalışmalar yapılmalı, konuya dikkatleri çekilmelidir. Yönetimde kadın-erkek eşit temsili oluncaya dek kota uygulanmalıdır. Engelli kadınların taleplerini iletebileceği mekanizmalar oluşturulmalıdır. STÖ'lerin konumu, mekânı, çalışma ve toplantı saatleri kadınlara uygun olarak düzenlenmelidir.

STÖ'ler engelli kadınların ayrımcılığa ve eşitsizliğe uğramaması için yürüteceği mücadelede bir araya gelerek ağlar kurarak daha güçlü bir mücadele yürütmelidir.

Engelli Kadınlara Yönelik Çalışmalar

Bilgiye ulaşamayan engelli kadınlara, haklarına ilişkin bilgilendirme yapılmalıdır. Haklarının savunulmasının ancak örgütlü çalışmalarla gerçekleşebileceği ve STÖ'lere üye olarak ve yönetimde yer alarak talep ve gereksinimleri doğrultusunda haklarını kullanabilme mücadelesi yapabileceklerine ilişkin farkındalık geliştirilmeli, eğitimler yapılmalıdır. Bu çalışmaların yapılabilmesi için devlet ve fon kuruluşları destek yaratmalıdır.

Engelli kadınların doğuştan sahip olduğu hakları kullanmalarının engellenmesi, bir demokrasi ve insan hakları sorunudur. Bu sorun başta devlet olmak üzere toplumun katılımıyla çözülmelidir.

KAYNAKLAR

1. <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/D%C3%BCnya-Engellilik-Raporu-2011.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
2. <https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2018/02/BM-Genel-Yorum-No.3-Engelli-Kad%C4%B1nlar-ve-K%C4%B1z-%C3%87ocuklar%C4%B1.docx> (ziyaret tarihi 19.03.2021)
3. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/35252/cedaw-32-sayili-genel-tavsiye-karari.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
4. <https://ihop.org.tr/dosya/CEDAW/CEDAWGT28.doc> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
5. <https://www.refworld.org/docid/57c977344.html> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
6. <http://eski.bingol.edu.tr/media/225884/15TuRKiYE-oZuRLuLER-ARAsTiRMASi.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
7. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2020-37210> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
8. <https://www.ilo.org/ankara/projects/gender-equality/lang--tr/index.htm> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
9. <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33820> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
10. <https://t24.com.tr/haber/turk-erkekleri-ne-kadar-ev-isi-yapiyor-dunyada-durum-ne,278852> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
11. <https://dokuz8haber.net/toplum-yasam/verilerle-dernekler-kadinlar-giderek-daha-cok-derneklesiyor-ankara-karabuk-ve-istanbul-onde/> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
12. <https://tr.euronews.com/2019/12/17/2020-cinsiyet-esitligi-raporu-turkiye-153-ulke-aras-nda-130-s-rada> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
13. <https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/5602/ozurlulerin-sorun-ve-beklentileri-arastirmasi-2010.pdf> (ziyaret tarihi 19.03.2021)
14. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g.birlesim_baslangic?P4=22399&P5=H&page1=16&page2=16 (ziyaret tarihi 19.03.2021)
15. <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
16. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
17. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/protokol.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
18. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
19. <http://www.ktood.org/BM-engelli-haklari-yasasi.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
20. <https://www.izmirbarosu.org.tr/Upload/files/Sayfalar/merkezler/cmk/aihs.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
21. https://www.turged.org.tr/Hukuk-Engelli-Mevzuati/Avrupa_Engellilik_Stratejisi_2010_2020.doc (ziyaret tarihi 15.03.2021)
22. https://www.kagider.org/docs/default-source/diger-raporlar/abtoplumsalciinsiyetstratejisige2020-2025_tr.pdf?sfvrsn=2 (ziyaret tarihi 15.03.2021)
23. https://ec.europa.eu/cyprus/news/20201125_4_tr (ziyaret tarihi 15.03.2021)
24. <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa.htm> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
25. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
26. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
27. <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 18.03.2021)
28. <http://www.korlerfederasyonu.org.tr/> (ziyaret tarihi 18.03.2021)
29. https://www.youtube.com/watch?v=f_mh7ctzrxM (ziyaret tarihi 14.03.2021)
30. <https://www.youtube.com/watch?v=as06hryhPcI> (ziyaret tarihi 14.03.2021)
31. <https://youtu.be/Mlagsgbo-TU> (ziyaret tarihi 10.04.2021)
32. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm> (ziyaret tarihi 14.03.2021)

Bütün insanlar haklarla donanmış olarak doğar. Ancak çeşitli nedenlerle bu haklarını kullanamayan kesimler vardır. Engelli kadınlar çoklu ayrımcılığa uğrayan bir kesimdir. Bu araştırma, engelli kadınların insan haklarından olan kararlara katılım hakkını ele almaktadır. Çalışmanın her aşamasında engelli kadınlar destek sunmuştur. Bu çalışmada birlikte yol yürüyen ve dayanışma içinde olan tüm kadınlara ve emeği geçenlere teşekkür ederiz. Dileğimiz hakları kullanmak için mücadele etmek gerekmeyecek günlere ulaşmaya katkı sağlamaktır.

Türkiye Körler Federasyonu
NİSAN 2021
ANKARA